

**DE PRÉVOYANCE SOCIALE ALS TYPEVOORBEELD VAN
EEN SOCIALISTISCHE VERZEKERINGSOÖPERATIE.**

DOOR

JOHAN DOCKX

Licentiaat Geschiedenis - VUB

INLEIDENDE BESCHOUWINGEN.

“Verzekeringsmaatschappijen zijn welvarende instellingen geworden die een onmisbare bijdrage hebben geleverd in de economische groei van het land.”¹ Deze stelling mag dan op het eerste gezicht overtrokken lijken, toch bevat ze ook een groot deel waarheid. In geen enkele sektor van het economisch bestel worden zulke kapitalen verzameld en zulke grote reserves aangelegd als in deze van de verzekeringen. Juist deze kapitaalsaccumulatie laat de verzekeringsmaatschappijen toe een belangrijke invloed te verwerven in de andere economische sectoren.

Zowel in de economische als in de juridische vakliteratuur werden dan ook reeds heel wat werken gepubliceerd over de rol en de impact van het hedendaagse verzekeringswezen.² Historisch georiënteerde monografieën, die de problematiek van het verzekeringsbedrijf tegen een lange-termijn-perspectief afwegen zijn echter quasi onbestaande.

Met dit artikel over de socialistische verzekeringsmaatschappij ‘Prévoyance Sociale’ (P.S.) hebben we dan ook gepoogd een beperkte bijdrage te leveren tot de historische navorsing over het Belgisch

1. K. SCHOUT, *Het verzekeringswezen tussen de twee wereldoorlogen*, 1985, Brussel, VUB (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling), p.3.

2. J. ENAULT, *Droit de l'assurance vie, contrats individuels grande branche*, Brussel, 1987.

verzekeringswezen. Limitatief is deze bijdrage in elk geval. Niet alleen nemen we slechts één maatschappij in beschouwing, daarenboven voldeed deze onderneming geenszins aan het klassieke patroon van een verzekeringsonderneming. Wordt de verzekeringsbranche haast volledig gedomineerd door maatschappijen opgericht onder het stelsel van de Naamloze Vennootschap, dan vormt de P.S. met haar coöperatief karakter daarop een uitzondering. Juist deze “alternatieve weg”, tegen de kapitalistische stroom in maakt de verzekeringscoöperatie P.S. tot zo een boeiend studieonderwerp³ Essentieel ligt er aan de basis van dit artikel een dubbele probleemstelling. Enerzijds willen we nagaan welke plaats de P.S. als coöperatieve innaam tegenover de andere verzekeringsmaatschappijen. Anderzijds zullen we onderzoeken welke rol de P.S. vanaf haar oprichting in 1907 gespeeld heeft binnen de Belgische socialistische beweging. Vooral dit laatste aspect zal in de loop van het artikel behandeld worden. Het zou echter bijzonder kortzichtig zijn de P.S. te bestempelen als een socialistische verzekeringsmaatschappij tout court. De oprichters verwachtten van de maatschappij alvast meer dan dat. De P.S. diende eveneens te fungeren als financiële instelling van de toenmalige Belgische Werklieden Partij (B.W.P.). We zullen dan ook nagaan in welke mate dit aspect in de praktijk kon gerealiseerd worden.

Om op de hierboven uiteengezette probleemstelling een antwoord te formuleren, zullen we werken in drie fasen. In een eerste paragraaf zullen we nagaan onder welke omstandigheden de P.S. ontstond en op welke wijze ze zich verhield tot de andere verzekeringsmaatschappijen. Vervolgens zullen we in een tweede fase de concrete werking van de P.S. bestuderen, en dit voor de periode lopende van 1907 tot aan de tweede Wereldoorlog.⁴ Hierbij zal de aandacht vooral uitgaan naar de uiteindelijke bedrijfsresultaten van de maatschappij. In een derde etappe tenslotte zal nagegaan worden hoe het gesteld was met de

3. We wijzen er hier tevens op dat de P.S. op een meer uitgebreide manier behandeld werd in J. DOCKX, *Het coöperatief en mutualistisch verzekeringswezen in België tussen 1907 en 1939*, Brussel, 1990.

4. De winst- en veliesrekeningen, zijnde de belangrijkste bronnen voor dit onderzoek konden niet geraadpleegd worden voor de periode na 1940.

relatie tussen de P.S. en de B.W.P. Bij de behandeling van dit aspect zal gerefereerd worden naar de link tussen de P.S. en de andere, later opgerichte financiële instellingen van de socialistische zuil. Hierbij denken we in de eerste plaats aan de "Belgische Bank van de Arbeid" (B.B.A.) en aan de "Comptoir de Dépôts et de Prêts" (C.D.P.). Ook zal ingegaan worden op de contradictorische situatie waarin zowel de B.W.P. als de P.S. verzeild geraakten na de bekendmaking van Hendrik de Mans "Plan van de Arbeid".⁵

1. DE TOESTAND VAN HET BELGISCH VERZEKERINGSWEZEN OP HET EINDE VAN DE NEGENTIENDE EEUW EN DE OPRICHTING VAN DE PRÉVOYANCE SOCIALE

Vooraleer in te gaan op de geschiedenis van de P.S. is het zeker niet overbodig een algemeen beeld op te hangen van het Belgisch verzekeringswezen bij het begin van deze eeuw.⁶

Algemeen mogen we stellen dat er voor 1930 geen controle van overheidswege werd uitgeoefend op de verzekeringssector.⁷ Vooral in de branche van de levensverzekeringen leidde deze grote mate van ondernemingsvrijheid tot een veelheid aan misbruiken. Deze hielden bijna allemaal verband met het probleem van de polisopzegging. Wanneer iemand bij een levensverzekeringsmaatschappij een polis afsluit, dan betekent dit dat deze persoon er zich toe verbindt periodiek een premie te storten aan de maatschappij. In ruil waarvoor deze garandeert bij overlijden een van te voren overeengekomen som aan de begunstigde uit te betalen. Wanneer de verzekerde echter niet komt te overlijden, doch de betaling van zijn premiegelden stopzet, dan geeft dit aan de maatschappij het recht om de polis op te zeggen. Een

5. We houden er tevens aan de professoren E. Witte, J. Hannes en G. Vanthem-sche te danken voor hun vele nuttige aanwijzingen.

6. We zullen het hier in de eerste plaats hebben over de branche van de levensverzekeringen. Het was immers met het oog op die verzekeringstak dat de P.S. opgericht werd.

7. Een controlewet op de levensverzekeringsmaatschappijen zou er pas komen op 25 juni 1930.

dergelijke opzegging hield echter vóór 1930 (controlewet) twee mogelijkheden in tot machtsmisbruik vanwege de maatschappij.

In de eerste plaats konden we vaststellen dat heel wat verzekeringsmaatschappijen bij opzegging gewoon alle tot dan toe gestorte premies behielden. Dit terwijl bij een levensverzekering de verzekerde door zijn premies een tegoed opbouwt bij de maatschappij. In plaats van bij opzegging ingevolge wanbetaling alle tegoeden verbeurd te verklaren, hadden de maatschappijen deze polissen gewoon moeten terugkopen. Dit komt erop neer dat de polis vroegtijdig beëindigd wordt mits (gedeeltelijke) teruggave van de opgespaarde tegoeden. De notie "terugkoop", die nu gemeengoed is in het verzekeringsjargon⁸ bleken de maatschappijen tijdens de eerste decennia van deze eeuw gewoon niet te kennen. Een tweede misbruik dat zeer frequent voorkwam bestond erin dat de maatschappij de opzegging van de polis opzettelijk uitlokte, door de verzekeringsnemer gewoon niet in staat te stellen zijn premie bijtijds te betalen. Om dit onder ogen te zien moet men weten dat levensverzekeringen bij het begin van deze eeuw sterk "in" waren bij de ongeletterde arbeidersklasse en dat veel polissen aan de deur ondertekend werden door de overtuigingskracht van rondreizende makelaars. Maar al te vaak slaagde zo een makelaar erin een polis aan de man te brengen met de uitdrukkelijke belofte dat hij zich voortaan elke week zou aanbieden om de premie van enkele centiemen op te halen. In het gedrukte contract dat de cliënt ondertekend had stond echter dat alle premies betaalbaar waren op de hoofdzetel van de maatschappij, doorgaans gevestigd te Brussel. Elke week, op zondagmorgen bood de makelaar zich echter trouw aan om het premiegeld te collecteren. na een paar jaar sloeg hij af en toe een weekje over om dan de zondag daarop gewoon het dubbelè bedrag te innen. Plots echter gaf de makelaar drie weken na elkaar verstek, waarna een inspecteur van de maatschappij kwam vertellen dat de polis geannuleerd was wegens wanbetaling en dat alle reeds betaalde premiegelden

8. J. ERNAULT, *Droit de l'assurance vie*, Brussel, 1987, pp. 210-213.

verloren waren. De verzekerde had zich immers moeten in orde stellen op de hoofdzetel toen de makelaar niet rondkwam.⁹

Het zou echter fout zijn naar aanleiding van deze voorbeelden te concluderen dat het gehele verzekeringswezen van voor 1930 corrupt en onbetrouwbaar was. Reeds in die periode waren een aantal grote, gerenommeerde maatschappijen zoals o.a. Lloyds de Belgique, Assurances Générales (A.G.), l'Escaut, enz. actief op het terrein van de levensverzekeringen. Al deze maatschappijen spreidden een grote mate van solvabiliteit en continuïteit ten toon, doch ze hadden allen gemeen dat ze zich specialiseerden in één bepaalde soort levensverzekeringen, met name de "grande branche". Deze term uit het verzekeringsjargon slaat op polissen die zeer sterk leken op wat men vandaag onder een levensverzekering verstaat. Dergelijke contracten werden reeds in de vorige eeuw afgesloten door de gegoede klasse. Ze voorzagen in de uitbetaling van een vrij hoog bedrag aan de overgebleven echtgenote, wanneer de man vroegtijdig kwam te overlijden. Het doel ervan was aan de weduwe een kommerloze oude dag te bezorgen. Deze contracten waren vanwege de hoge verzekerde kapitalen vrij winstgevend, wat ervoor zorgde dat alle gerenommeerde verzekeringsmaatschappijen de zogenaamde "volkslevensverzekeringen" (assurances vie populaire) op stiefmoederlijke manier gingen behandelen. Deze volkslevensverzekeringen kenmerkten zich door een uiterst miniem verzekerd kapitaal. Het hoofd van een arbeidersgezin nam vaak zo een verzekering om bij zijn overlijden of bij het afsterven van één van de gezinsleden een waardige begrafenis te kunnen betalen. Voor zo een volkslevensverzekering werd doorgaans een wekelijkse premie betaald van enkele centiemen, een maandelijkse, laat staan jaarlijkse premie, zou immers te zwaar hebben doorgewogen op het arbeidersloon. Bij overlijden betaalde de maatschappij dan een eenmalige premie uit van honderd à tweehonderd Frank. De hoge administratiekosten voortvloeiend uit de wekelijkse deur-aan-deur ophaling van de premiegelden maakte de volkslevensverzekeringen

9. *Revue pour l'amélioration des logements ouvriers, Rapport sur la question des assurances populaires, Brussel, 1909, p. 11.*

onrendabel voor de gevestigde maatschappijen. Het aldus ontstane "gat" in de markt werd echter zeer snel opgevuld door tientallen maatschappijen die met een uiterst miniem kapitaal en met totaal ontoereikende reserves van wal steken. Het waren vooral deze uitgesproken volkslevensverzekeringsmaatschappijen die met allerlei bedrieglijke praktijken zichzelf in leven probeerden te houden.

Het resultaat van deze wildgroei in de verzekeringssector laat zich raden: faillissementen te wijten aan ondeskundigheid, wanbeheer en gebrek aan solvabiliteit waren rond 1900 aan de orde van de dag.¹⁰ Daarbij kwam nog dat het gros van deze nieuwe maatschappijen wel in België actief was doch slechts een sociale zetel had in het buitenland, zodat de beheerders zelfs na een faillissement vrijuit gingen.¹¹ Daarnaast konden we vaststellen dat er nog op het einde van de negentiende eeuw een aantal piraat-maatschappijen actief waren, die in hun publiciteit ten onrechte pretendeerden levensverzekeringsmaatschappijen te zijn. In werkelijkheid waren het echter kapitalisatiemaatschappijen en tontines die reeds tijdens de Franse periode wettelijk verboden waren. In het geval van een kapitalisatiemaatschappij verbond de "verzekeringnemer" er zich toe maandelijks een welbepaalde som over te maken aan de maatschappij. Deze verbond er zich van haar kant toe op de vervaldag van het contract een eenmalige som uit te betalen, bestaande uit het opgespaarde kapitaal en de gekapitaliseerde rente. Op welbepaalde tijdstippen echter namen alle polisnummers deel aan een lotto-trekking. De uitgelote contracten werden onmiddellijk uitbetaald, net alsof de vervaldag bereikt was, ook al was deze in werkelijkheid nog jaren verwijderd. Dit kanselement, gekoppeld aan elke polis trok veel cliënten aan. Tegenover deze kans op plotse rijkdom stond echter dat de maatschappij in het geval van niet-uitloting een uiterst minieme rente uitbetaalde op de vervaldag. Het totale bedrag aan premies draineerde de maatschappij naar de beurs,

10. E. VAN DIEVOET, *L'assurance en Belgique*, Antwerpen, 1940, p. 149.

11. Vooral Franse en Engelse maatschappijen die in hun eigen land aan een strenge controle onderworpen waren, richtten hier veel schade aan. *Parlementaire documenten, Kamer*, sessies 1923/24, stuk nr. 206, Rapport Dievoet, pp. 1207-1208.

met hoop op forse winsten. Deze bleven uiteraard steeds in het bezit van de kapitalisatiemaatschappij.

Tontines lieten zich ook graag doorgaan als levensverzekeringsmaatschappijen doch waren in realiteit op een nog onrechtvaardiger principe gesteund dan de kapitalisatiemaatschappijen: met name de duur van het menselijk leven. Een tontine was eigenlijk niets anders dan een vereniging van personen, die zich voor een bepaalde duur (doorgaans 10, 12 of 15 jaar) bereid verklaarden maandelijks geld te storten in een gemeenschappelijke pot. Al deze premies werden globaal belegd in roerende beleggingen (hoofdzakelijk beurswaarden); daarbij werd de geboekte winst gedurende de gehele looptijd gekapitaliseerd. Na afloop van de overeengekomen duur werd de pot verdeeld onder de overlevende leden. Stierf men tijdens de looptijd van zo een tontinecontract, dan waren alle reeds betaalde premies meteen verloren. Het spreekt voor zich dat een tontine dus net het tegenovergestelde inhield van een levensverzekering.¹² Dit alles deed de verzekeringssector in haar totaliteit weinig goed. Gezien de lange duur van een levensverzekeringscontract, dient elke maatschappij die een dergelijk contract uitgeeft een grote mate van solvabiliteit en continuïteit ten toon te spreiden. Tijdens de eeuwwende was maar al te vaak het tegendeel het geval. Maatschappijen rezen als paddestoelen uit de grond om daarna weer even snel te verdwijnen. De meeste gedupeerden vond men uiteraard onder de ongeletterde arbeidersmassa, die de contractuele bepalingen vaak niet eens begreep, en bij een faillissement al evenmin bij machte was om vervolging in te stellen. Het aantal arbeidersgezinnen dat in de periode 1890-1910 het slachtoffer werd van de dubieuze praktijken van levensverzekeraars was dan ook zonder enige twijfel zeer hoog.

Dat deze situatie niet onbekend was aan het toenmalige financiële en politieke establishment lijkt geen twijfel. Zo brak de gezaghebbende

12. Ook het Belgisch recht verbood tontines. Elke moeilijkheid met een dergelijke maatschappij leidde dan ook stevast tot de ontbinding ervan. Zie *Pandectes Périodique de toutes les décisions judiciaires mises en concordance avec les Pandectes belges*, 1912, nr. 1082 en 1913, nrs. 17, 406.

verzekeringsspecialist Fernand Cattoir¹³ in 1911 in het prestigieuze “Revue Catholique de Droit” een lans voor meer overheidscontrole in de sektor van de volkslevensverzekeringen. Cattoir vatte de totaal misgroeide situatie als volgt samen:

“Dans notre pays, les grandes sociétés d’assurances dédaignent presque toutes l’assurance populaire que est devenue la proie d’une multitude de petites sociétés; un grand nombre d’entre elles ne possèdent en Belgique ni patrimoine, ni siège social, ni succursale, ni mandataires responsables. La plupart de ces sociétés ne publient pas leur bilan, leurs administrateurs n’ont d’autre but que d’encaisser des primes et de s’enrichir. Chaque année, plusieurs de ces sociétés font faillite ou disparaissent, laissant derrière elles non pas de grande ruine mais beaucoup de petites misères”¹⁴

Dit alles zorgde ervoor dat de gewone man spoedig geen enkel vertrouwen meer stelde in alles wat met levensverzekeringen te maken had. Dergelijke verzekeringen werden steeds meer geassocieerd met oplichterij.

Desalniettemin bestond er bij de arbeidende klasse een grote behoefte aan een (betrouwbare) levensverzekeringsmaatschappij, gespecialiseerd in kleine risico’s. Kwam het kostwinnend gezinshoofd van een kinderrijk arbeidersgezin vroegtijdig te overlijden, dan waren de gevolgen voor de overgeblevenen doorgaans niet te overzien. Bij gebrek aan geld was de vrouw meestal verplicht zelf een baan te zoeken, terwijl ook de oudste kinderen uit werken gestuurd werden. Een andere uitkomst was er meestal niet behalve dan de armenzorg en de (kerkelijke) liefdadigheid. In eenzelfde benarde situatie kon een gezin terechtkomen wanneer de woning, waarvoor men jaren gespaard had plots in vlammen opging.

Het is dus overduidelijk dat er een ernstig initiatief diende genomen te worden op het vlak van de arbeidersverzekeringen. Een dergelijk

13. F. Cattoir was naast gezaghebbend verzekeringsspecialist eveneens hoogleraar aan de Université Catholique de Louvain en advocaat aan het Beroepshof te Brussel. “L’intervention législative en matière d’assurances populaires sur la vie”, in: *Revue Catholique de Droit*, oct.-nov., 1911.

14. F. CATTOIR, *l’Intervention législative...*, p. 258.

initiatief werd bij het begin van de twintigste eeuw genomen door de B.W.P. Het betekende dan ook meteen de start van de maatschappij P.S.-verzekeringen. Reeds tijdens het vijftiende B.W.P.-congres, gehouden te Leuven in 1899 werd het probleem van de populaire levensverzekeringen voor het eerst aangesneden door Louis Bertrand.¹⁵ Volgens hem diende de B.W.P. zelf een coöperatieve verzekeringsmaatschappij op te richten, teneinde de arbeidersklasse te behoeden voor de wanpraktijken vanwege de privé-verzekeraars.¹⁶

Na het Leuven congres werd er binnen de B.W.P. gedurende zes jaar niet meer gepraat over de verzekeringskwestie.¹⁷ Pas tijdens het partijcongres van 1906, gehouden in het Brusselse Volkshuis, kwam men uitgebreid op de materie terug. Ditmaal was het de quasi onbekende Brusselse senator Jean Hendrickx de la Roca¹⁸ die aandrong op de oprichting van een door de partij gepatroneerde verzekeringsorganisme¹⁹. Over het principe zelf was men het snel eens, doch van meet af aan rees er een conflict tussen de congressisten die de nieuwe maatschappij wilden oprichten onder vorm van een naamloze vennootschap (o.a. Hendrickx zelf) en zij die voorstander waren van een coöperatie. Hoogst opmerkelijk is wel dat er reeds tijdens deze allereerste discussierondes door een aantal congressisten geopperd werd om van de nieuw op te richten verzekeringsmaatschappij tevens een kredietverstreckende instelling te maken ten bate van de partij. Vooral Jean Hendrickx, die later directeur van de P.S. zou worden, sprak in dit verband heel duidelijke taal.²⁰

15. Louis Bertrand: Na een schoolse opleiding tot zijn twaalf jaar werd hij marmerbewerker. Naar aanleiding van een staking werd hij secretaris van het marmerbewerkingssyndicaat. In 1885 was hij medestichter van de B.W.P. *Biographie Nationale*, XXXVII, Brussel, 1971.

16. *Compte rendu de XVme congrès annuel*, 1899, p. 128.

17. *Congresverslagen B.W.P.* 1900 tot en met 1905.

18. Jean Hendrickx de la Roca (Brussel 1856-1917); B.W.P.-senator voor het arrondissement Brussel van 1904 tot 1912. P. VAN MOLLE, *Het Belgisch Parlement, 1894-1964*, p. 174.

19. *Compte rendu du XXI me congrès annuel*, 1906, pp. 50-51.

20. "On sait que le placement des fonds occupe une grande place dans les opérations des compagnies d'assurances qui en tirent une bonne partie de leurs bénéfices. La société que nous voudrions constituer parmi nous pourrait effectuer ses

Om deze stelling van Hendrickx te begrijpen, dienen we hier even kort uit te weiden over de manier waarop de financiële middelen van de socialistische beweging beheerd werden voor 1907, stichtingsjaar van de P.S.. Reeds vanaf de jaren 1880 ontstonden er zowat overal in België socialistische verbruikcoöperaties. Deze nieuwe ondernemingen zorgden ervoor dat de behoefte aan een centraal beheerde coöperatieve financiële instelling met de dag groter werd. Zo een coöperatieve "bank" moest het mogelijk maken om de spaargelden van de arbeidersklasse te bundelen en onder de vorm van leningen ter beschikking te stellen van de coöperaties. Een eigen bankinstelling zou in sterke mate bijdragen tot de ontvoogding van de arbeidersklasse, zo oordeelde men. Het moest maar eens voorgoed gedaan zijn, dat de coöperaties beroep dienden te doen op de banken van het bourgeois-kapitalisme.²¹ Zolang de diverse coöperaties echter afzonderlijke entiteiten vormden, was elke vorm van financiële overkoepeling uitgesloten. Vanaf 1900 echter werden de diverse coöperaties gebundeld via de oprichting van de Fédération des Sociétés Coopératives (F.S.C.). Als gevolg daarvan ging men vanaf die datum ook steeds meer de oprichting van een eigen overkoepelende financiële instelling nastreven.²²

Vanaf 1900 werd er binnen de nieuw opgerichte F.S.C. wel veel gesproken over de oprichting van een financiële instelling, doch er kwam geen enkel concreet initiatief uit de bus. Een beslissende stap zou pas gezet worden door E. Anseele, toen deze in 1913, het wachten moe, overging tot de stichting van de Belgische Bank van de Arbeid. Gezien de hoogdringendheid wekt het dan ook weinig verwondering, dat mensen zoals Jean Hendrickx vanaf 1907 aan de P.S. van meet af

placements sur hypothèques dans le parti même, en favorisant la construction de maisons du peuple, d'habitations ouvrières et d'autres immeubles de façon que nos coopératives n'auraient plus à recourir, comme à présent, aux capitaux bourgeois." Senator Jean Hendrickx tijdens het XXIste partijcongres van 1906, *Congresverslag 1906*, p. 5.

21. Laten we hier volledigheidshalve aan toevoegen dat een aantal verbruikcoöperaties over een eigen spaarkas beschikten. Het betrof hier echter lokale initiatieven.

22. G. VANTHEMSCHE, "Van regionale spaarkassen naar Coop-Deposito's" in E. WITTE en R. DEPRETER (eds.) *Samen sparen*, Leuven, 1989, p. 171.

aan een soort dubbelfunctie wilde meegeven, namelijk die van verzekeringsmaatschappij en van kredietinstelling terzelfdertijd.

Na het partijcongres van 1906, werd een voorbereidende commissie ingesteld, die de technische aspecten moest bestuderen en reeds op 1 oktober 1907 ging de P.S. van start. De nieuwe verzekeringsmaatschappij nam de vorm aan van een coöperatieve vennootschap. Het startkapitaal bedroeg honderdduizend Frank²³ wat vrij gering was voor een verzekeringsmaatschappij. Toch dienen we hier onmiddellijk aan toe te voegen, dat er tussen 1907 en 1911 nog vierentwintig andere verzekeringscoöperaties opgericht werden in België. Bij eenentwintig daarvan was het startkapitaal geringer of zelfs beduidend lager dan dat van de P.S.. Al deze maatschappijen kenden slechts een heel kortstondig bestaan. Wat de P.S. betrof, had Jean Hendrickx zich binnen de partijvergaderingen uitgesproken voor een kapitaal van maar liefst twee miljoen Frank. Het vrij geringe kapitaal waarmee de maatschappij uiteindelijk van start ging zou haar later nog zware parten spelen, temeer daar de effectieve volstorting ervan erg lang op zich liet wachten. De P.S.-aandelen werden grotendeels opgekocht door reeds bestaande socialistische verbruikcoöperaties en daarnaast tekenden ook een groot aantal socialistische mandatarissen erop in.²⁴ Binnen de socialistische wereld werd de stichting van de P.S. uiteraard toegejuicht. Toch moeten we hier meteen aan toevoegen dat de Luikse socialisten ietwat sceptisch stonden tegenover de coöperatieve ondernemingsvorm die de partijtop vooropgesteld had. De Luikenaars, aangevoerd door de socialistische senator Jules Seeliger²⁵ waren veel

23. *Recueil spécial des actes, extraits d'actes, procès-verbaux et documents relatifs aux sociétés commerciales, Annexes au Moniteur Belge de 1907, LXXV, nr. 5532, p. 200-201.*

24. Het aantal P.S.-aandelen dat opgekocht werd door de coöperaties was zeer uiteenlopend. Het Brusselse Volkshuis kocht 50 stuks aan, terwijl de andere coöperaties hoogstens tien stuks opkochten. Van een evenwichtige verdeling van de P.S.-aandelen over de diverse coöperaties was dus zeker geen sprake. Hoogst opmerkelijk was wel dat Jean Hendrickx maar liefst 300 aandelen opkocht van zijn eigen vermogen. Bron: zie voetnoot 23.

25. Jules Seeliger (1871-1928) studeerde rechten te Luik; werd doctor in de rechten in 1895. In 1900 werd hij gemeenteraadslid van Luik, en vervolgens van 1908 tot 1921 schepen. Van 1921 tot aan zijn dood in 1928 was hij socialistisch senator

meer gewonnen voor een mutualistische verzekeringsmaatschappij. Twaalf jaar na de oprichting van de P.S. in 1919 gingen de Luikse socialisten trouwens over tot de oprichting van een "eigen" mutualistische verzekeringsmaatschappij. Deze kreeg de naam mee van "Société Mutuelle des Administrations Publiques/Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen" (S.M.A.P./O.M.O.B.). Deze maatschappij zou trouwens in de jaren volgend op haar stichting in een conflict verzeild geraken met de P.S. SMAP legde zich oorspronkelijk enkel toe op het verlenen van verzekeringen aan openbare besturen, maar vanaf de jaren 1930 begon ze ook het terrein van de P.S., nl. de individuele verzekeringsverlening, te betreden.

Vanuit conservatief-liberale hoek reageerde men bijzonder bitsig op de stichting van de P.S.. In de "Moniteur des Assurances Belges et Etrangères", zowat het vakblad van de verzekeringssector, werd de nieuwe maatschappij regelrecht verweten polissen aan te bieden tegen dumpingprijzen. "Cette piraterie qui a pour auteurs des amis politiques du parti ouvrier."²⁶ De "traditionele" kapitalistische verzekeraars voorspelden zelfs dat zware financiële moeilijkheden de kersverse P.S. op termijn fataal zouden worden. "Nous arrivons forcément à la triste et inéluctable conclusion que l'affaire a été mal étudiée et qu'elle est appelée à un désastre fatal."²⁷

Al deze zwartgallige vooruitzichten konden echter het optimisme van de P.S.-verantwoordelijken niet breken. De statuten van de nieuwe maatschappij bepaalden dat de directie zou waargenomen worden door Jean Hendrickx. De samenstelling van de Beheerraad lag eveneens statutair vast. In die raad treffen we vooral mensen aan met een parlementair mandaat. Zo ondermeer de socialistische volksvertegenwoordigers Léon Colleaux, Alfred Labouille, Henri Léonard, Louis Piérard en de socialistische senator Henri Lafontaine. Verder waren de coöperaties in de beheerraad van de P.S. goed vertegenwoordigd door hun grote tenoren Jules Mansart (mede-oprichter van Le Progrès uit

voor Luik. P. VAN MOLLE, *op. cit.*, p. 297.

26. *Le Moniteur des Assurances Belges et étrangères*, 25-12-1907, p. 12.

27. *idem*, p. 2.

Jolimont) en Louis Bertrand.²⁸ Het is zeker niet overdreven te stellen dat de P.S.-leiders slechts tot op geringe hoogte onderlegd waren om een verzekeringsmaatschappij te runnen. We staan hier voor één van de uitingen van het kumulatie-fenomeen, dat typisch was voor de werking van de socialistische zuil.

Het zou echter fout zijn te denken dat de B.W.P. met de oprichting van de P.S. voor een primeur gezorgd had. Zowel langs katholieke als langs socialistische zijde was men reeds vanaf ca. 1880 gestart met de oprichting van lokale verzekeringscoöperaties. Deze talrijke, doch meestal zeer kleinschalige initiatieven²⁹ kenden doorgaans slechts een zeer kortstondig bestaan. Het zou duren tot in 1922 vooraleer men langs katholieke zijde overging tot de stichting van een solide verzekeringsmaatschappij, met name de Assurantie van de Belgische Boerenbond (A.B.B.). In 1929 paktten de katholieken uit met een tweede verzekeringsmaatschappij, met name de N.V. De Volksverzekering (D.V.V.).³⁰ De P.S., de enige socialistische verzekeringscoöperatie opgericht op rechtstreeks initiatief van de partij, veroverde zowel binnen de socialistische wereld alsook binnen het Belgisch verzekeringswezen een niet te miskennen plaats. Ondanks de vele moeilijkheden waarmee ze af te rekenen had, kon de maatschappij steeds het hoofd boven water houden.

2. DE WERKING VAN DE PRÉVOYANCE SOCIALE.

In de vorige paragraaf zagen we reeds, hoe de P.S. na een beslissing genomen tijdens het B.W.P.-congres van 1906 in het leven geroepen werd. In deze paragraaf zullen we nagaan welke evolutie de coöperatie P.S. doormaakte in de loop der jaren. We zullen daarbij vooral de nadruk leggen op de periode vanaf 1907 tot aan de grote crisis van de dertiger jaren. Methodologisch zullen we ons bij deze studie vooral moeten baseren op de balansen en op de winst- en

28. *Recueil spécial des Actes*, 1907, tome LXXV, acte 5532.

29. Alleen al in de periode 1907-1911 werden maar liefst 26 lokale verzekeringscoöperaties opgericht, velen hadden een kapitaal kleiner dan tienduizend frank.

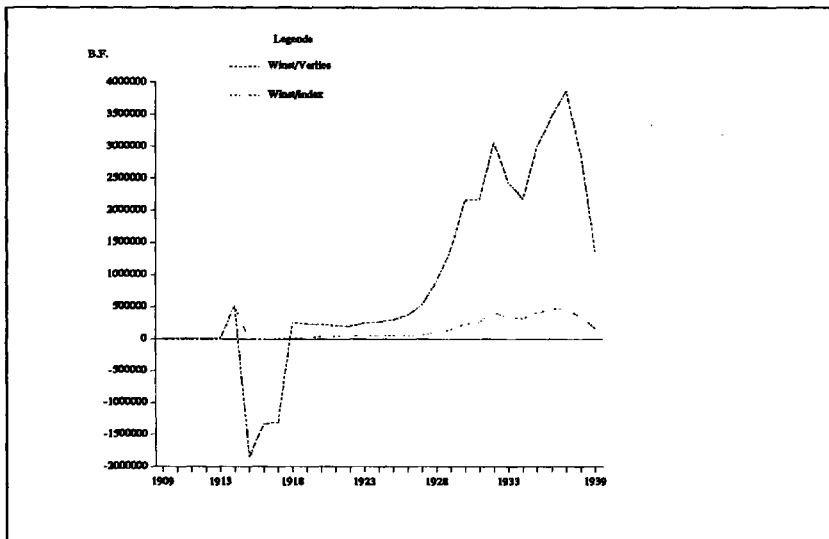
30. G. KWANTEN, *Welstand door vereniging, de ontwikkeling van de christelijke arbeiderscoöperaties 1886-1986*, Brussel, 1986, p. 214.

verliesrekeningen van de maatschappij.³¹ We kregen immers geen toestemming vanwege de P.S.-directie om de interne documenten van de maatschappij in te kijken. Deze weigerachtige opstelling deed dan ook zonder enige twijfel afbreuk aan de diepgang van deze analyse.

2.1. *Bedrijfsresultaten en moeilijkheden tijdens de periode 1907-1918.*

Wanneer men een beeld wil ophangen van de financiële toestand van een bedrijf dan kan men zich best baseren op de evolutie van de bedrijfsresultaten, zoals die blijken uit de winst- en verliesrekeningen. De curve hieronder geeft dan ook een weergave van de winsten en de verliezen die de P.S. jaar na jaar boekte.³²

Grafiek I: Jaarlijkse winst/verlies van de P.S.

31. Febecoop, Fonds P.S., 4 dozen.

32. De cijfergegevens werden opgenomen in bijlage (zie bijlage 1). Teneinde op lange termijn niet misleid te worden door de waardevermindering van de frank hebben we de waarden gedeeld door indexcijfers van de consumptieprijzen. (Op grafiek voorgesteld door de onderbroken lijn).

Een eerste blik op de grafiek leert reeds dat de maatschappij een periode van zware moeilijkheden doormaakte tussen 1909 en 1918. De bedrijfsresultaten tonen duidelijk aan, dat de maatschappij tot 1913 eigenlijk werkte zonder winst noch verlies. De P.S. leek gewoon niet van de grond te komen. Aanvankelijk dacht men dat de oorzaak van deze moeilijkheden diende gezocht te worden bij een ondeskundig beheer. De directeur, Jean Hendrickx, werd dan ook reeds in 1910 aan de kant geschoven en vervangen door twee nieuwe beheerders: Jules Mansart en Jules Bourquin.³³ Omdat geen van beide erin slaagde de situatie recht te trekken, deed men een beroep op Joseph Lemaire.³⁴ De Luikenaar Lemaire werkte op dat ogenblik reeds twee jaar voor de P.S., doch slechts als gewoon agent. Hij was zowat de enige die op dat ogenblik de nodige kwaliteiten bezat om een verzekeringsmaatschappij te runnen, en dat was meteen ook de reden waarom Lemaire een ware blitzcarrière kon opbouwen in dienst van de P.S.³⁵ In 1912 was Lemaire reeds opgeklommen tot verantwoordelijke voor de nieuw opgerichte tak "brand". Het was trouwens in die functie dat hij geconfronteerd werd met de zware problemen, waarin de maatschappij dreigde weg te zinken. Later schreef Lemaire dan ook in zijn memoires:

33. J. Mansart was op het ogenblik van zijn benoeming bij P.S. actief als socialistisch politicus en tevens als beheerder van verschillende vennootschappen. In 1896 werd hij gemeenteraadsled van La Louvière; van 1896 tot 1904 was hij schepen van dezelfde stad. Van 1894 tot 1902 was hij tevens socialistisch volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Zinnik. P. VAN MOLLE, *op. cit.*, p. 232. J. Bourquin daarentegen vertegenwoordigde binnen dit co-directeurschap vooral de coöperaties.

34. J. Lemaire (1882-1966) werd in 1909 algemeen inspecteur van de P.S. voor Wallonië. In 1912 trad hij toe tot de Raad van Beheer. In 1925 werd hij benoemd tot algemeen directeur van de maatschappij. Hoewel hij nooit enige politieke functie uitoefende, werd hij op het einde van zijn leven benoemd tot Minister van Staat. Voor meer gedetailleerde biografische gegevens over Lemaire verwijzen we naar M. RADELET, *J. Lemaire, een groot leven, een groot werk*, Brussel, 1978.

35. In de jaren '50 schreef Lemaire over zijn voorganger Hendrickx: "Le fait qu'il n'avait aucune préparation pour remplir la mission ne fut pas heureux pour la société." J. LEMAIRE, *Souvenirs*, Brussel, 1952, p. 17. Toch durven we beweren dat Lemaire het beleid van zijn voorganger hier te negatief afschilderde. Op het ogenblik van zijn indiensttreding bij de P.S. had Hendrickx wel degelijk ervaring opgedaan in dienst van een andere verzekeringsmaatschappij.

“Tout ceux qui étaient au courant de la situation, se rendaient compte du danger que cela constituait pour la société et pour le parti. On n’osait penser à ce qu’aurait été pour celui-ci la liquidation de la société.”³⁶

Deze weinig hoopgevende situatie waarin de P.S. terecht gekomen was, moet naar onze mening toegeschreven worden aan drie factoren. Enerzijds waren de reserves van de maatschappij veel te gering en liepen de algemene kosten jaar na jaar veel te hoog op, terwijl anderzijds de premies slecht berekend waren. Laten we beginnen met de reserves.³⁷ Volgens een studie die de P.S. in de loop van 1913 maakte dienden de reserves in dat jaar 4.271.000 Frank te bedragen. Op 31 december 1912 echter bedroegen ze nog maar amper 1.793.225 Fr.³⁸ Deze sterk ontoereikende reserves vormden zonder meer een bedreiging voor het verderbestaan van de maatschappij. Indien zich plots een hausse zou voorgedaan hebben in de schadegevallen,³⁹ dan was de P.S. zeker overkop gegaan, met alle gevolgen van dien voor de B.W.P.⁴⁰

En tweede zwaar probleem vormden de algemene kosten,⁴¹ die elk jaar opnieuw te hoog opliepen en dus de winst sterk reduceerden. Op de onderstaande grafiek hebben we voor de periode 1909-1912 de algemene kosten gerelateerd aan het netto premie-incasso.⁴² Het wordt aldus onmiddellijk duidelijk dat de algemene kosten varieerden tussen 35,45 en 27,45% van het premie-incasso. Deze kostenlast lag hoger dan bij de andere maatschappijen, het is evenwel onmogelijk hierover precies vergelijkend cijfermateriaal naar voren te brengen.

36. J. LEMAIRE, *Souvenirs*, Brussel, 1952, p. 14.

37. Met “reserves” bedoelen we hier kapitalen die een maatschappij ter beschikking dient te hebben om zich te wapenen tegen schadeclaims.

38. *Balans en winst- en verliesrekening*, 1912.

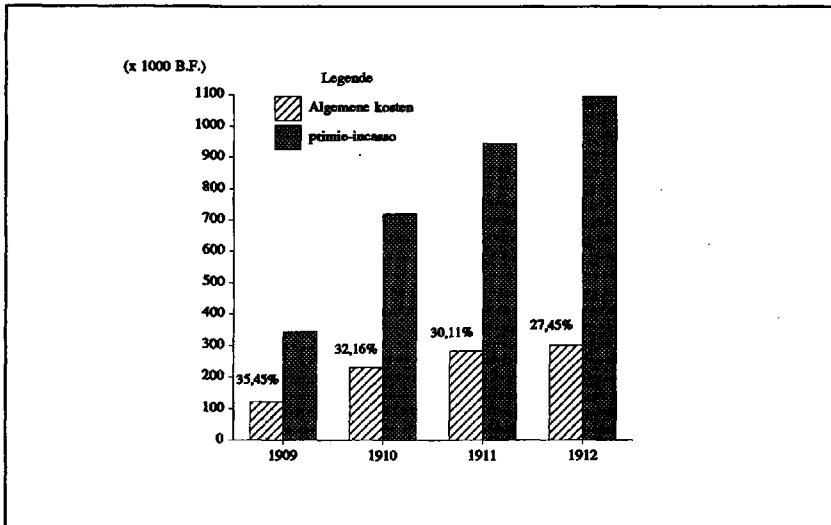
39. We dienen er ook rekening mee te houden dat de P.S. tijdens haar eerste boekjaren maar weinig risico's herverzekerde bij andere maatschappijen. Dit vergrootte uiteraard het risico op een faillissement.

40. Op de financiële verwevenheid tussen de P.S. en de B.W.P. komen we verder nog terug.

41. Onder “algemene kosten” dient hier ondermeer verstaan te worden: lonen, doktershonoraria, verwarming, verlichting, enz.

42. Aldus bekomen we de “kostenlast”.

**Grafiek II: Algemene kosten P.S.
gerelateerd aan het premie-incasso**

Als derde factor voor de slechte bedrijfsresultaten dient gerefereerd te worden naar de al te krap berekende premies. Om louter publicitaire redenen en deels ook uit idealisme had de P.S. tijdens de eerste drie jaar van haar bestaan honderden levensverzekeringscontracten afgesloten op basis van een te lage premie. Laten we hier zijdelings opmerken dat de redactie van "Le moniteur des Assurances Belges et Etrangères" reeds in 1907 voorspeld had dat de P.S. vroeg of laat het slachtoffer zou worden van haar eigen dumpingpraktijken.⁴³ Om aan deze zeer kritieke situatie te remediëren werd in 1913 een saneringsplan uitgewerkt, onder de verantwoordelijkheid van de twee toenmalige directeurs J. Mansart en J. Bourquin. Dit gebeurde in nauwe samenwerking met Joseph Lemaire en S. Bégault. Deze laatste was een gerenommeerd verzekeringsspecialist-adviseur. We willen dan ook wijzen op het uitzonderlijk belang van het feit dat een socialisti-

43. Zie eveneens voetnoot 25.

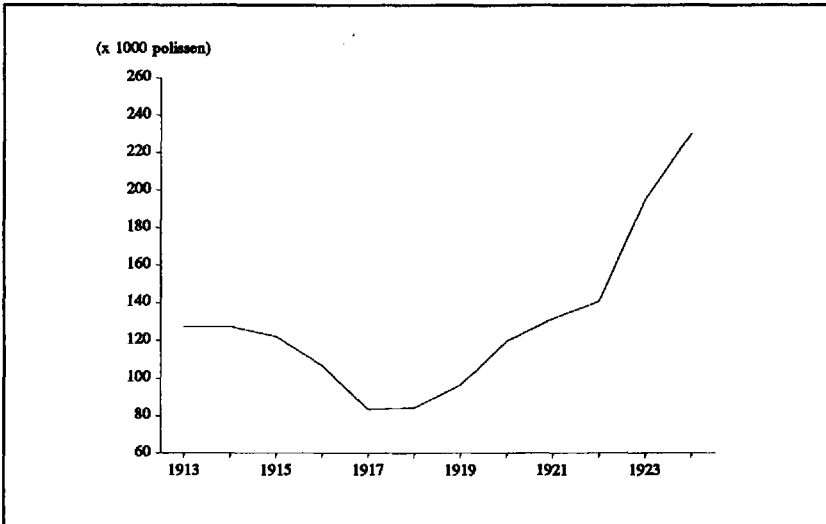
sche verzekeringscoöperatie als P.S. beroep diende te doen op zo een “burgerlijke” specialist, die verder geen enkele binding had met het bedrijf. Het saneringsplan bestond uit vier krachtlijnen. In de eerste plaats dienden alle voor de maatschappij ongunstige contracten zo snel mogelijk teruggekocht te worden van de verzekerden.⁴⁴ In tweede instantie dienden in de nieuwe polissen een aantal voor de maatschappij ongunstige clausules weggelaten te worden. Zo dacht men eraan om bij een overlijden ingevolge drankmisbruik niet langer uit te betalen. Verder dienden eveneens de tarieven aangepast te worden.⁴⁵ Tenslotte hoopte men door een nader gedetailleerd rationalisatieplan de hoge algemene kosten te kunnen drukken. Deze krachtlijnen, die de basis moesten vormen voor een volledig nieuwe aanpak bij de P.S. bleken in de praktijk echter zeer moeilijk te realiseren. Het moeilijkst te verwezenlijken punt was zeker het eerste, dat voorzag in de terugkoop van een belangrijk aantal verlieslatende contracten. Toch was er geen andere uitweg dan deze terugkoop. Een levensverzekeringspolis is immers een contract, waarin de verzekeraar er zich toe verbindt het risico op overlijden te verzekeren tegen een vaste en onveranderlijke premie. Zomaar de ontoereikende premies verhogen zou dan ook gelijk gestaan hebben met contractbreuk vanwege de maatschappij. Het is zeker niet overdreven te beweren dat het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog voor de P.S. net goed uitkwam. De oorlog stelde de maatschappij immers in staat zich op een handige manier van al haar ongunstige polissen te ontdoen. De P.S.-directie wist heel goed dat door het uitbreken van de oorlog heel wat verzekeringsnemers in een benarde financiële situatie terecht gekomen waren. Alle houders van een (voor de P.S.) verlieslatende polis werden dan ook in de mogelijkheid gesteld om hun polis voor terugkoop aan te bieden. Naar buiten toe stelde de P.S. het voor alsof deze operatie een gunstmaatregel was

44. “Terugkoop” refereert in het verzekeringsjargon naar de situatie waarbij de maatschappij – al dan niet op aanvraag van de verzekerde – de polis vroegtijdig beëindigt. De maatschappij keert daarbij een groot gedeelte van de reeds opgespaarde tegoeden uit aan de verzekerde. Toch lijdt de verzekeringsnemer bij een vervroegde terugkoop steeds verlies.

45. J. LEMAIRE, *Souvenirs*, p. 31.

voor de verzekerden. Wat er ook van zij, door deze plotse en massale terugkoopactie ontdeed de P.S. zich van ongeveer veertigduizend ongunstige polissen.⁴⁶

Grafiek III: Evolutie van het aantal polissen bij de P.S.

De keerzijde van de medaille was natuurlijk dat de totale waarde van de binnengekomen premiegelden sterk en plots daalde, zonder dat dit kon gecompenseerd worden door het afsluiten van nieuwe contracten. Daardoor, en daardoor alleen moet het haast onwaarschijnlijk hoge verlies verklaard worden tijdens de oorlogsjaren. Dat deze gewaagde onderneming echter een groot succes was, werd vrijwel onmiddellijk na de wapenstilstand duidelijk. Vanaf 1919 werden steeds meer nieuwe, ditmaal winstgevende polissen aan de man gebracht. Door deze nieuwe "productie" bereikte men reeds in 1920 opnieuw de kaap van de 120.000 polissen. Alleen de zojuist beschreven massale terugkooppolitiek verklaart hoe men erin slaagde om in 1918 met een

46. Zie grafiek III, de evolutie van het aantal polissen in omloop.

beduidend lager aantal polissen in omloop een merkelijk hogere winst te boeken dan in 1913.

Concluderend moeten we zeker wijzen op het dubbel aspect van deze terugkoopactie. Enerzijds betekende ze een licht financieel verlies voor veertigduizend polishouders, doch anderzijds ging het verderbestaan van de maatschappij hiermee gepaard. Deze hele terugkooppolitiek zou echter geen kans op slagen gehad hebben, zonder het ontlenen van enorme bedragen vers geld bij de Nationale Bank van België (N.B.B.).

2.2. Een periode van uitbreiding (1918-1922)

Reeds onmiddellijk na de oorlog was de dreiging van een eventueel faillissement geweken. In 1922 werd J. Lemaire, de man die zich had laten opvallen door zijn kundigheid op het vlak van verzekeringen en management benoemd tot directeur van de maatschappij.

Tijdens de interbellumjaren leidde de euforie echter af en toe tot een beslissing die de onderneming meer kwaad deed dan goed. Zo konden we vaststellen dat de P.S. in 1925, op aandringen van J. Lemaire, zelf een filiaal opende in Rijsel: P.S.-France (P.S.F.). Het kapitaal van deze maatschappij bedroeg 1.050.000 B. Frank en was integraal afkomstig van de P.S. in Brussel. In hetzelfde jaar opende de P.S. ook nog een tweede dochteronderneming, actief op het terrein van de herverzekering: met name P.S.-Réassurance (P.S.R.).

Vooraf met de weinig doordachte stichting van P.S.F. stortte de maatschappij zich in een waar avontuur, dat haar trouwens helemaal geen goed deed.⁴⁷ P.S.-France opende haar kantoren te Rijsel in juni 1925. P.S.F. werd geopend omdat men verwachtte dat de vraag naar volkslevensverzekeringen in België spoedig zou afnemen ten gevolge van marktsaturatie. In Frankrijk echter, en dan vooral in het geïndustrialiseerde noorden, hoopte men een nieuw werkterrein te vinden, gezien populaire levensverzekeringen er nog zo goed als onbekend waren.

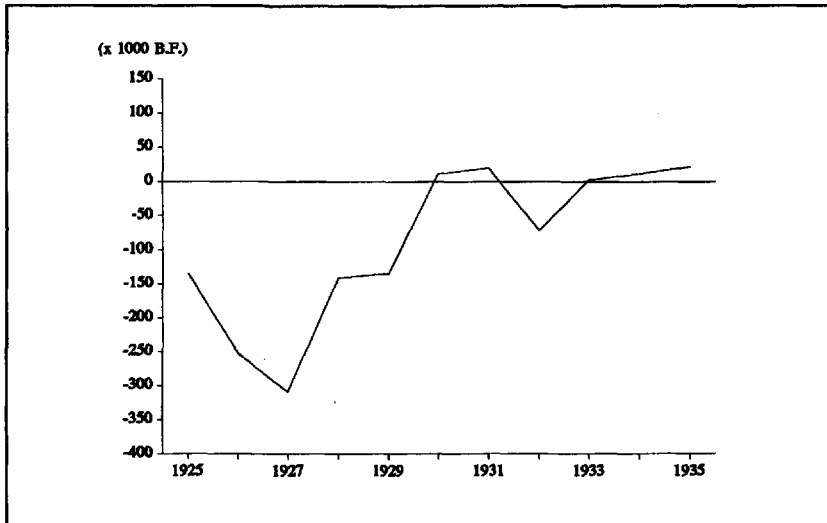
47. P.S.-France bleef tot op heden zo goed als onbestudeerd. We vinden wel enkele aanwijzingen over deze dochteronderneming bij R. DEPRETER, "P.S.-CODEP; de lange weg naar adoptie", in: E. WITTE en R. DEPRETER (eds.), *Samen sparen*, Leuven, 1989, p. 350.

“Dans quelques années nous solderons par un bénéfice appréciable, que viendra au moment ou se réduira la production belge, grossir le bénéfice laissé par celle-ci. Ce sera alors le réservoir qui alimentera la société mère, la production pouvant se faire là-bas dans un cadre beaucoup plus vaste qu'ici”

schreef Joseph Lemaire.⁴⁸

Dat er van deze hoogst optimistische vooruitzichten vrijwel niets in huis kwam mag blijken uit de onderstaande grafiek.

Grafiek IV: Winst en verlies bij P.S.-France

Reeds tijdens het aanvangsboekjaar van P.S.F. dat trouwens slechts betrekking had op zes maanden activiteit werd maar liefst 134.368 B. Fr. verlies geleden. In 1926 liep dit zelfs op tot meer dan een kwart miljoen. Eind '27 noteerde men een recordverlies van zo maar even

48. J. LEMAIRE, *Rapport sur l'exercice 1925. La Prévoyance Sociale, gestion française*, Rijsel, 1926, p. 1.

308.610 B. Fr.⁴⁹ Deze ernstige moeilijkheden kwamen voor de P.S. uiteraard zeer hard aan. Waaraan was deze uiterst precare situatie van P.S.F. toe te schrijven? De uiteenlopende complexe en moeilijk onderling te scheiden oorzaken voor de mislukking laten zich eigenlijk herleiden tot twee categorieën. Enerzijds kunnen we oorzaken onderscheiden die teruggaan op algemeen-externe factoren; daarnaast dienen we ook deze aan te wijzen die toe te schrijven waren aan de structuur en aan het beheer van P.S.F. zelf.

Laten we beginnen met de eerste categorie van externe beïnvloedende factoren. In de eerste plaats dienen we te refereren naar het uiterst onstabiele politiek en economisch klimaat dat in de twintiger jaren heerste in Frankrijk. Periodes van inflatie- en deflatiepolitiek wisselden elkaar af, terwijl de Ruhr-bezetting nog maar pas achter de rug was. Verder werden de grote industriegebieden van Frankrijk getroffen door een bijzonder zware crisis.⁵⁰ Zowel de zware, extractieve nijverheid van Elzas-Lotharingen, alsook de textielnijverheid in de streek van Rijsel kampten met zeer zware moeilijkheden. Door talrijke sociale onlusten werd de koopkracht van het arbeiderspotentieel drastisch teruggeschoefd. Een van de eerste posten waarop door de arbeidende klasse bezuinigd werd, was wel die van de verzekeringen. Dit is trouwens een constante die we tot op de dag van vandaag zien werken. P.S.F. constateerde dan ook dat jaarlijks massa's polissen dienden geannuleerd te worden omdat de klanten gewoon hun premie niet betaalden. Daarnaast boden heel wat door crisis en werkloosheid getroffen arbeiders hun polis aan voor terugkoop.⁵¹

Naast deze externe factoren diende P.S.F. de oorzaak van haar ronduit slechte bedrijfsresultaten ook deels in eigen keuken te zoeken.

49. Op de winst- en verliescurve van P.S. (België) merken we niets van deze zware verliezen geleden in Frankrijk. P.S.F. werd immers opgericht als een volledig onafhankelijke onderneming met een eigen boekhouding, een eigen directie enz.

50. A. SAUVY, *Histoire économique de la France entre les deux guerres*, Paris, 1972, IV, pp. 12-15.

51. Zo konden we constateren dat P.S.F. in de periode 1925-1930 ongeveer vijftig procent van haar jaarlijkse productie (=nieuwe polissen) zag tenietgaan door terugkoop. In 1935 werd de situatie zelfs zo erg dat productie en terugkoop gelijk waren.

Zo kan men er niet buiten vast te stellen, dat Lemaire bij de stichting van P.S.F. duidelijk te groot gezien had, zowel ruimtelijk als organisatorisch. Ruimtelijk gezien was P.S.F. actief in de Pas de Calais, Picardië, Artesië, de Elzas en Lotharingen. Om dit vrij uitgestrekte gebied te kunnen bestrijken, wierf men liefst 150 agenten aan. Deze werden gecontroleerd door drie inspecteurs, terwijl in het kantoor te Rijsel negen man werkten. Zowel de loonkosten evenals de verplaatsingskosten liepen echter in Frankrijk veel hoger op dan men – afgaande op de ervaring in België – verwacht had.

“Un inspecteur en France coûte cher, les frais de déplacement sont beaucoup plus élevés qu'en Belgique. Un inspecteur déloge généralement toute la semaine, en raison des difficultés de communication.”⁵²

Onder al deze omstandigheden en vooral gelet op de vrij belangrijke verliezen valt het niet moeilijk te begrijpen dat P.S.F. na enkele jaren gewoon financieel aan de grond zat. Pas vanaf 1930, en nadat men bij P.S.F. een zwaar herstructureringsplan had doorgevoerd, geraakte de maatschappij voor het eerst sedert haar oprichting uit de rode cijfers.⁵³ Hoogst opmerkelijk is wel dat P.S.F. kon gesaneerd worden mede dankzij een lening ten belope van één miljoen frank, in 1930 toegestaan door de Belgische socialistische bank: “Comptoir de Dépôts et de Prêts”.⁵⁴

Men zou zich kunnen afvragen waarom het Franse zorgenkind van de P.S. niet gewoon opgedoekt werd. Het antwoord op deze vraag is eigenlijk tweeledig. Enerzijds is het, gelet op de aard van het verzekeringswezen quasi onmogelijk een maatschappij zomaar te ontbinden.⁵⁵ Een tweede reden waarom het voortbestaan van P.S.F. nooit echt in het gedrang kwam is naar onze mening nog veel fundamentele. P.S.F. bezorgde immers op onrechtstreekse wijze grote winsten aan een andere dochteronderneming van de P.S., met name aan P.S.-Réassurance (P.S.R.).

52. *P.S.F. jaarverslag*, 1926, pp. 60-61.

53. Zie voetnoot 52.

54. Op deze instelling komen we in punt 3 nog uitgebreid terug.

55. Zie hiervoor pagina 234.

Op 15 mei 1925, dus enkele dagen voor de stichting van P.S.F., werd P.S.R. opgericht. Deze nieuwe maatschappij zou zich bezighouden met de herverzekering van P.S.-polissen.⁵⁶ Hoewel P.S.R. in Frankrijk geen enkele "zichtbare" activiteiten uitbouwde, werd zij aldaar toch ingeschreven in het handelsregister. In Frankrijk was P.S.R. zogezegd actief in de branches "herverzekering brand" en "ongevallen". In de praktijk echter verrichtte P.S.F. al het werk en fungeerde dus als zaakvoerder voor P.S.R. Deze juridische truc was nodig omdat de levensverzekeringsmaatschappij P.S.-France, gelet op de Franse wetgeving, geen andere verzekeringstakken mocht exploiteren.⁵⁷

Deze "carrousel" werkte echter bijzonder goed, vooral dan bekeken vanuit het standpunt van P.S.R. in België. Uiteraard noteerde P.S.F. zelf belangrijke verliezen, de winst daarentegen die ze bezorgde aan P.S.R. in België viel niet te versmaden.⁵⁸ Het valt zelfs niet te ontkennen dat P.S.R. tijdens sommige boekjaren aanzienlijk meer winsten betrok uit haar onrechtstreekse activiteiten in Frankrijk dan uit haar eigen rechtstreeks beheerde verzekeringsportefeuille in België. Nu kunnen we ook gemakkelijk verklaren, waarom het zogezegd kansloze P.S.F. in 1930 zomaar een lening kreeg toegezegd van één miljoen, en dit van wege de "Comptoir de Dépôts et de Prêts". Het was immers niemand minder dan Ferdinand Degeyndt, de directeur van de Comptoir, die via een beheersmandaat bij P.S.R. mee aan de touwtjes trok bij P.S.F.

Tot hier ons betoog over de dochteronderneming van de P.S. We hebben kunnen vaststellen hoe de maatschappij erin slaagde om de slechte zaken van P.S.F. in haar voordeel om te buigen, en er op deze wijze zonder gezichtsverlies vanaf te komen.

56. Elke ernstige verzekeringsmaatschappij actief in de takken brand en ongevallen dient zijn grootste risico's te herverzekeren. Dergelijke herverzekeringscontracten worden aangegaan met concurrerende maatschappijen. Wanneer zich dan werkelijk een catastrofe voordoet, betalen alle maatschappijen in de schade.

57. De Franse wetgever beoogde op deze wijze monopolievorming in de verzekeringssector tegen te gaan.

58. Zo konden we constateren dat P.S.R. in 1928 een totale winst boekte van 43.822 frank. Daarvan werd echter slechts 7.777 frank effectief gerealiseerd in België, terwijl de resterende 36.045 frank bekomen werden door het optreden van P.S.F.

Niet alleen op ruimtelijk vlak breidde de P.S. haar activiteiten uit. Daarnaast vergrootte de maatschappij ook haar productieaanbod. Was de P.S. bij haar oprichting enkel een levensverzekeringsmaatschappij, dan kwam daar reeds in 1909 verandering in. In dat jaar gaf de maatschappij immers haar eerste brandpolissen uit. Vanaf 1933 tenslotte werd ook gestart met de ongevallenverzekering. Dat de P.S. ondanks deze geleidelijke product-diversificatie toch in de eerste plaats een levensverzekeringsmaatschappij bleef, blijkt afdoende uit de onderstaande tabel.

Tabel I: Procentueel aandeel van elke verzekeringstak in de totale premie-encassering.

Branche	1910	1920	1930	1939
-Leven	96,97	72,25	81,84	63,72
-Brand	3,03	27,75	18,16	19,92
-Ongevallen	-	-	-	16,36

Bron: Balansen P.S. Brussel, Febecoop.

In de dertiger jaren was de P.S. uitgegroeid tot een maatschappij die best de vergelijking kon doorstaan met de grotere maatschappijen uit het Belgisch verzekeringswezen. Zo boekte de PS. in 1934 een winst van 2.171.915 Fr. Ter vergelijking geven we hier eveneens de winstcijfers op die in hetzelfde jaar werden gerealiseerd door een aantal grote N.V.'s.

Tabel II. Winstcijfers van enkele grote maatschappijen in 1934

<i>Prévoyance Sociale</i>	2.171.915 Fr.
<i>Assurances Générales (A.G.)</i>	4.099.653 Fr.
<i>Propriétaires Réunis</i>	4.932.696 Fr.

<i>Lloyd Belge</i>	1.035.787 Fr.
<i>Compagnie de Bruxelles</i>	1.585.546 Fr.
<i>L'Escaut</i>	1.065.988 Fr.
<i>La Belgique</i>	1.470.655 Fr.
<i>Securitas</i>	1.422.149 Fr.
<i>l'Union Belge</i>	553.000 Fr.

Bron: Memoire van toelichting bij het wetsvoorstel betreffende het monopolie der verzekeringen, Parlementaire documenten, Kamer, zittingsjaar 1936, Vergadering van 30 juni 1936, doc. nr. 21.

2.3. *De P.S. Een coöperatie zoals alle andere?*

Op deze vraag zullen we proberen een antwoord te formuleren alvorens het derde luik van ons onderzoek (met name de binding P.S. - partij) aan te vatten. Het is een feit dat de P.S. vanaf haar oprichting een heel aparte plaats innam binnen het Belgisch verzekeringswezen. Uiteraard was het coöperatief karakter van de maatschappij daar niet vreemd aan. Tijdens de beginjaren was het uiteindelijke doel van de P.S. niet het realiseren van grote winsten ten bate van een groep aandeelhouders. De stichters van de P.S. wilden vooral een maatschappij met een "humaan" karakter. Daartoe werden de premies zo laag mogelijk gehouden en werd een speciale regeling uitgewerkt voor wanbetalers. Zo ging de P.S. pas over tot terugkoop van een polis wanneer de verzekerde gedurende een jaar geen premie betaald had. (De grote terugkoopactie uitgevoerd tijdens W.O.I buiten beschouwing gelaten evenwel). Ook werd er tijdens de aanvangsperiode intens samengewerkt met andere takken van de coöperatieve beweging. Zo konden we vaststellen dat de P.S. tussen 1907 en 1909 poogde om de diverse verbruikcoöperaties in te schakelen als agenten. Concreet betekende dit dat de verzekerden hun wekelijkse premie konden betalen in de coöperatieve winkel. Van dit systeem stapte de P.S. echter snel af, om organisatorische redenen.

In deze paragraaf ligt het in de bedoeling, zij het dan op uiterst summiere wijze, na te gaan in welke mate de P.S. zich hield aan de coöperatieve basisidealen, en aan haar eigen ouvrieristisch geïnspireerde filosofie. Inherent aan elk coöperatief initiatief, is het principe van de winstristornering.⁵⁹ In de loop van ons onderzoek hebben we echter kunnen vaststellen dat de bedrijfswinst van de P.S. nooit onder de vorm van *ristorno's* uitgekeerd werd aan de verzekeringsnemers, zelfs niet gedeeltelijk. De P.S. behandelde haar verzekerden op dat vlak als gewone "klanten". Daarmee week ze dus niet af van de methodes die elke, op kapitalistische leest geschoeide verzekeringsmaatschappij huldigde. Om deze afwijking van de coöperatieve beginselen te rechtvaardigen, stelde Lemaire dat een daadwerkelijke verdeling van de bedrijfswinst de P.S. slechts in staat zou gesteld hebben om op elke polis hooguit een paar Frank *ristorno* uit te betalen.⁶⁰ In de plaats daarvan paste men het systeem van de "winst-socialisatie" toe. Dit kwam erop neer dat de maatschappij geregeld een deel van haar winst investeerde in de aankoop van een ziekenhuis, een bejaardentehuis of een andere instelling van openbaar nut. Een edelmoedig optreden van de P.S.? We mogen echter niet uit het oog verliezen dat elke verzekeringsmaatschappij vanaf 1931 ertoe verplicht was een deel van haar reserves te investeren in immobiëlen.⁶¹ Desondanks moet worden vastgesteld dat die beleggingen een lovenswaardig karakter hadden. Indien het voor de maatschappij uitsluitend om een "opgelegde" vastgoedbelegging zou gegaan hebben, dan zou de P.S. hoogstwaarschijnlijk voor meer lucratieve immobiele investeringen geopteerd hebben. Laten we hier volledigheidshalve aan toevoegen, dat de door de P.S. aangekochte gebouwen van openbaar nut steeds gratis ter beschikking gesteld werden aan allerlei instellingen uit de socialistische "zuil".

59. Dit houdt in dat de door de coöperatie gerealiseerde winst althans gedeeltelijk uitgekeerd wordt aan de leden-coöperateurs.

60. J. LEMAIRE, *Souvenirs*, Brussel, 1952.

61. Koninklijk Besluit van 17/6/31, *Belgisch Staatsblad* 22 & 23/6/31, *Arreté royale portant règlement général du contrôle des entreprises d'assurance sur la vie.*, art. 28.

Een ander aspect dat enigszins afbreuk doet aan de coöperatieve geest van P.S.-verzekeringen, houdt verband met de beleggingsstrategie van de maatschappij. De P.S.-directie bleek er niet voor terug te deinzen om met de reservegelden een gok te wagen op de beurs, de kapitalistische instelling bij uitstek. Vooral kort na W.O.I investeerde de P.S. veel in aandelen, in de hoop aldus op korte of middellange termijn munt te kunnen slaan uit de koersverschillen. Werden er tijdens de vroege twintiger jaren inderdaad beurswinsten gerealiseerd, dan bracht de Wallstreet-crash daar verandering in. De ineensstorting van de Westeuropese beurzen, in navolging van New-York, bracht de P.S. in ernstige moeilijkheden. In zijn memoires schreef Lemaire over die periode:

“En '29 la crise financière commença à se manifester par un fléchissement des cours de la bourse. Cela eut pour résultat de nous obliger à un petit amortissement de la valeur de notre portefeuille titres.”⁶²

Inderdaad, reeds tijdens het boekjaar '31 werd 2.445.000 Frank op een speciale rekening geplaatst om de waardevermindering van de aandelenportefeuille te compenseren.⁶³ Drie jaar later, in 1934 was reeds om en bij de zes miljoen nodig om de put te vullen, ontstaan ingevolge ongelukkige beurspeculaties. De belangrijke sommen die op deze wijze verloren gingen, werden nog groter door een aantal geruchtmakende faillissementen. Hier denken we uiteraard in de eerste plaats aan de B.B.A. die in 1934 de deuren sloot. Hiermee raken we echter aan het onderwerp van de volgende paragraaf, met name de bindingen tussen de P.S. en de diverse instellingen van de B.W.P.

We durven ons echter afvragen of de zojuist besproken grootschalige transacties geen afbreuk deden aan het oorspronkelijke karakter van de maatschappij. De eens zo kleinschalige en idealistische P.S. was zonder meer geëvolueerd tot een miljoenenonderneming, die maar weinig moest onderdoen voor de kapitalistische verzekeringsmaatschappijen. Deze grootschalige politiek kwam de P.S. op termijn echter ten goede. Zowat alle takken van de coöperatieve beweging, zowel

62. J. LEMAIRE, *Souvenirs*, p. 50.

63. *Winst- en verliesrekeningen, P.S.*, 1931, Brussel, Febecoop, fonds P.S.

langs katholieke als langs socialistische zijde kenden hun ondergang. Dit was niet enkel te wijten aan de grote crisis van de dertiger jaren, doch vooral aan de opkomst van het massaconsumentisme tijdens de jaren zestig. De P.S. overleefde echter alle krisismomenten en kon zich steeds meer profileren als een verzekeringsmaatschappij van formaat.

3. DE RELATIE TUSSEN DE P.S. EN DE PARTIJ

Het is zeker geen onbekend feit, dat de verhouding tussen de coöperaties en de B.W.P. tijdens de interbellumjaren niet altijd even vlot verliep. Met dit derde onderdeel komen we tot een van de meest cruciale aspecten van dit artikel. We zullen ons met name afvragen welke bindingen er bestonden tussen de P.S. en de partij (B.W.P.). De notie "partij" zullen we daarbij trouwens interpreteren in de ruimste betekenis van het woord. Dit zal ons toelaten ook enkele woorden te zeggen over de relatie die de P.S. onderhield met de Syndikale Kommissie (S.K.); de (Gentse) Bank van de Arbeid (B.B.A.); de Rode Fabrieken van Anseele en natuurlijk ook met de Comptoir de Dépôts et de Prêts (C.D.P.).

Laten we starten met de partij zelf. Hiervoor wezen we er al op dat er reeds tijdens de stichting van de P.S. heel wat partijkaders in de beheerraad van de verzekeringsmaatschappij gedropt werden. Van meetaf aan heerste er overigens een soort "stilzwijgende consensus" om de P.S. ook in te schakelen als financiële instelling van de partij. In de loop van ons onderzoek konden we vaststellen dat deze kassiersfunctie waarmee de P.S. belast werd eigenlijk veel verder reikte dan men op het eerste gezicht zou vermoeden. Naarmate de bedrijfsresultaten van de P.S. vanaf de jaren twintig verbeterden, profileerde deze zich steeds meer als financier van de B.W.P. Uit het boekhoudkundig bronnenmateriaal blijkt duidelijk dat de P.S. vanaf de vroege twintiger jaren gelden schonk aan de B.W.P.⁶⁴ Zo ontving de Algemene Raad van de B.W.P. bij het afsluiten van het boekjaar 1923 12.500 Frank van de P.S.;⁶⁵ in 1939 was deze jaarlijkse schenking

64. *Winst- en verliesrekeningen P.S., 1923-1939*, Brussel, Febecoop, fonds P.S.

65. Vijf procent van de totale P.S.-winst voor 1923.

opgelopen tot 125.000 Frank.⁶⁶ In het eerstvermelde jaar was dit goed voor 3,43% van alle partijinkomsten. Dit om te zeggen, dat men de rol van de P.S. als partijfinancier ook niet mag overschatten, althans niet wat de twintiger jaren betreft. Tevens dienen we te vermelden dat naast de B.W.P. ook de Syndikale Kommissie kon rekenen op de financiële steun van de P.S. Zo werd in 1934 35.000 Frank P.S.-geld getransfereerd naar de S.K.⁶⁷ Daarnaast deelde de P.S. ook met gulle hand jaarlijks geld uit aan tal van socialistisch geïnspireerde instellingen. We vermelden ondermeer de Société Générale Coopérative, de Office Coopératif Belge (O.C.B.), de Jongsocialisten, de Socialistische Pers en het Institut d'histoire sociale (I.N.H.S.).⁶⁸

Tot op heden hebben we het alleen nog maar gehad over de effectieve schenkingen die de P.S. deed. Daarnaast echter kon de B.W.P. nog rekenen op P.S.-steun voor de financiering van haar verkiezingspropaganda. De socialistische coöperaties van hun kant konden voorts als aandeelhouders "van rechtswege" aanspraak maken op een deel van de P.S.-winst.⁶⁹ Concluderend mogen we gerust stellen dat de P.S. reeds in de twintiger jaren een niet te miskennen rol speelde als financier van de socialistische wereld, een functie die de P.S. tot op de dag van vandaag op zich neemt.

Nu we de binding P.S.-partij belicht hebben, moeten we de relaties blootleggen die er bestonden tussen de P.S. enerzijds en de andere socialistische financiële instellingen anderzijds. Met deze laatste refereren we uiteraard naar de B.B.A. en naar de C.D.P. In 1913 werd

66. Negen procent van de totale P.S.-winst voor 1939.

67. 1,61 procent van de P.S.-winst voor 1934.

68. Het Institut National d'Histoire Sociale (I.N.H.S.) was een navorsingsinstituut voor sociale geschiedenis. Het werd in 1937 opgericht op initiatief van de P.S. De doelstelling van het instituut was het verzamelen en catalogeren van alle mogelijke documenten over de Belgische arbeidersbeweging. Aan het hoofd ervan stond Fernand Vercauteren. Het instituut was de voorloper van het in 1946 opgerichte E. Vandervelde-instituut. R. FLAGOTHIËR, "De I.N.H.S. à l'institut E. Vandervelde" in: *Socialisme*, 195-196, mei-aug. 1986, Brussel, IEV, 227-241.

69. We wezen er reeds op, dat de aandelen van de P.S. grotendeels opgekocht werden door reeds bestaande coöperaties. Statutair was dan ook zes procent van de winst voorbehouden voor de aandeelhouders. Of dit op zich strookte met de coöperatieve basisidealen is een andere vraag.

op initiatief van de Gentenaar Edouard Anseele de B.B.A. opgericht. Deze socialistisch geïnspireerde bankinstelling vormde de kern waarrond Anseele een heel imperium van Rode Fabrieken opbouwde. Haast in alle takken van de economische bedrijvigheid waren de ondernemingen van Anseele actief, gaande van textiel over visserij tot zelfs staalnijverheid. De B.B.A. werd door Anseele zelf als de onontbeerlijke kapitaalsleverancier in het ontvoogdingsproces van het proletariaat beschouwd. Met zijn bank en aanverwante Rode Fabrieken wilde Anseele de arbeider immers onttrekken aan de greep van het traditionele bourgeois-kapitaal. Toch droeg de B.B.A. maar tot op heel geringe hoogte de goedkeuring weg van de toenmalige B.W.P.-leiding. Men verweet Anseele en met hem een aantal andere Gentse socialisten met de B.B.A. eigenlijk de gehate kapitalistische industriëlen na te bootsen. De B.B.A. en alle aanverwante bedrijven werden immers opgericht als N.V.'s. Bij de stichting van zijn B.B.A. had Anseele ook te veel op eigen houtje gehandeld, zonder een echt initiatief vanwege de partij af te wachten.⁷⁰

Wat er ook van zij, in de loop van het jaar 1916 werd een eerste poging ondernomen om de samenwerkingsbanden tussen de P.S. en de B.B.A. nauwer aan te halen. In dat jaar werd – gedeeltelijk onder druk van de oorlogsomstandigheden – een rationalisatieplan uitgewerkt voor de coöperatieve beweging. De grote bezieler van dat plan was niemand minder dan Victor Serwy.⁷¹ Hij was er in sterke mate voor gewonnen alle financiële instellingen van de socialistische beweging te bundelen tot één centraal beheerde instelling, die de naam “Société Coopérative Nationale de Banque, d’Epargne et d’Assurances” zou meekrijgen.⁷² Deze nieuw op te richten maatschappij zou in hoofdzaak bestaan uit

70. Over deze conflictieuze verhouding tussen de P.S. en de B.B.A.: G. VANTHEMSCHE, “De lange weg van regionale spaarkassen naar coop-deposito's” in: E. WITTE en R. DEPRETER (eds.), *Samen sparen*, Leuven, 1989, pp. 171-250.

71. Victor Serwy (1864-1946) was socialist en coöperateur. Het B.W.P. congres van 1898 gaf hem de opdracht de “Fédération des sociétés coopératives” te stichten, waarvan hij zelf secretaris werd. In 1910 stichtte hij de Office Coopératif Belge. *Le Coopérateur belge*, sept. 1946, p. 1, k. 2-4.

72. G. VANTHEMSCHE, *Van regionale spaarkassen naar coop-deposito's*, p. 186.

een fusie van de P.S. en de B.B.A. In de praktijk kwam van een dergelijke fusie niets terecht, en wel om drie redenen.

In de eerste plaats werd zo een fusie tegengewerkt door de lokale Gentse mandatarissen, die de eigenheid van hun B.B.A. wilden behouden. Verder zou zo een samengaan betekend hebben dat de P.S. zelf tot "Société Coopérative Nationale de Banque, d'Epargne et d'Assurance" zou omgevormd worden, terwijl de B.B.A. zich maar gewoon diende te onderwerpen, door zowel haar actief als haar passief aan deze nieuwe maatschappij over te dragen. Tenslotte zou zo een fusie ook de teloorgang betekend hebben van vele lokale spaarkassen die afhingen van de verbruikskoöperaties. Ook vanuit die hoek rees er dus verzet tegen een mogelijk samengaan van de P.S. met de B.B.A.

Tot daar het relaas over een eerste poging die ondernomen werd om de P.S. en de Gentse bankinstelling te fusioneren. We mogen gerust stellen, dat het plan Sewy te radikaal opgevat was om de goedkeuring van de Gentenaars te kunnen wegdragen.⁷³ Na afloop van de Eerste Wereldoorlog gingen de P.S. en de B.B.A. dan ook hun eigen weg.

Ondanks deze mislukking bleven er echter steeds bijzonder nauwe bindingen bestaan tussen de P.S. en de B.B.A. Een symptoom hiervan is dat de P.S. in 1933 een behoorlijk aandelenpakket bezat in de bank van Anseele. Hoewel de zware moeilijkheden reeds begin 1933 goed voelbaar waren, kocht de P.S. nog steeds nieuwe aandelen van de bank bij. Bij het uiteindelijke faillissement van de bank had de P.S. voor zo maar eventjes 1.820.000 Fr. aandelen in portefeuille.⁷⁴ Dit geld kon dan ook als verloren beschouwd worden. Naast dit rechtstreeks verlies, te wijten aan de depreciatie van de B.B.A.-aandelen, verloor de P.S. nog veel meer geld door het faillissement van de bank. De B.B.A. had als onderneming immers een aantal belangrijke verzekeringspolissen bij de P.S. Ook deze werden door het faillisse-

73. Laten we hieraan toevoegen dat het langs de zijde van de P.S. onmogelijk was om informatie in te winnen met betrekking tot dit fusieplan.

74. P.S.-inventarislijst van de waardepapieren in portefeuille, Brussel, Febecoop, fonds P.S.

ment uiteraard van de ene dag op de ander waardeloos.⁷⁵ Er was echter nog meer. In het kielzog van de B.B.A. gingen ook een aantal Rode Fabrieken overkop. Ondanks de vaak gebrekkige cijfergegevens konden we exact becijferen hoeveel deze reeks faillissementen aan de P.S. kostten.⁷⁶ De Armement Ostendais, de socialistische vissersvloot, die eens de trots was geweest van Anseele en van de hele (Gentse) socialistische beweging liet de P.S. een netto-verlies na van 185.468 Fr. Het faillissement van het textielbedrijf Sarga kostte de P.S. exact een kwartmiljoen, dit terwijl de staalonderneming A.R.S.A.⁷⁷ de P.S. 39.000 Fr. verlies deed lijden.⁷⁸

Tot hier de concrete cijfers die duidelijk wijzen op bindingen van financiële aard tussen de P.S. en de B.B.A., ook na de mislukking van het plan Serwy van 1916. Naast deze zuiver financiële verwevenheid werden er ook nog na 1916 pogingen ondernomen om tot een bredere integratie te komen tussen de diverse socialistische financiële instellingen, zij het dan op een meer onrechtstreekse wijze. In 1920, dus exact zeven jaar na de stichting van de B.B.A., nam de B.W.P. een tegeninitiatief met de oprichting van de "Comptoir de Dépôts et de Prêts".⁷⁹ Voortaan waren er langs socialistische zijde twee bankinstellingen. Na een korte periode van samenwerking (1920-1923) gingen beide banken echter hun eigen weg. Dit werd ondermeer geconcretiseerd door de aanstelling van een eigen C.D.P.-directie, daar waar het directeurschap voor 1923 waargenomen werd door dezelfde personen, voor beide banken samen.

Desalniettemin hoopte de partijleiding een nieuwe samenwerkingsband te kunnen creëren tussen de diverse socialistische financiële

75. Hoeveel geld de P.S. op deze onrechtstreekse manier verloor konden we bij gebrek aan gedetailleerd bronnenmateriaal niet becijferen.

76. Ook hier geven we enkel de cijfergegevens op van de waardeloos geworden aandelen, die de P.S. in haar bezit had. De onrechtstreekse verliezen die de P.S. leed door de opzeg van verzekeringspolissen waren hier evenmin na te trekken.

77. Dit staalbedrijf was zelf ontstaan uit een fusie van drie bedrijven: namelijk de "Usines Phalempain", de "Fonderies et Constructions Mécaniques" en tenslotte de "Chaudronnerie et Ateliers la Moderne".

78. Zie voetnoot 74.

79. Deze nieuwe bankinstelling droeg uiteraard wel volledig de goedkeuring weg van de B.W.P.-leiding.

instellingen. Reeds vanaf 1923 constateren we dat er belangrijke stappen gezet werden om het beheer van de P.S., de B.B.A. en de C.D.P. nauwer op elkaar af te stemmen. Zo wenste men, dat de directie van elk van de drie instellingen vertegenwoordigd zou zijn in de twee andere. We constateren inderdaad dat Joseph Lemaire, de directeur van de P.S. op 26 maart 1923 administrateur werd bij de B.B.A. Tevens werd hij lid van de beheerraad van de Comptoir. Anderzijds traden Degeyndt (directeur van de C.D.P.) en Heckers (van de B.B.A.) toe tot de beheerraad van de P.S.

Hoe goed de bedoelingen aanvankelijk ook waren, toch kan men zich afvragen of een dergelijke uitwisseling van mandaten de drie onderscheiden bedrijven niet meer kwaad deed dan goed. Het valt immers niet moeilijk te begrijpen, dat de beheerders van beide bankinstellingen slechts tot op geringe hoogte vertrouwd waren met het verzekeringswezen en vice-versa. Doorgaans waren de aangestelden zowel lang de zijde van de bankinstellingen als langs de zijde van de P.S. gewoon niet voorbereid op hun nieuwe taak. Het beste voorbeeld dat we hier kunnen aanhalen is wel dat van Degeyndt. Deze was oorspronkelijk boekhouder bij de O.C.B., doch had het nooit aangedurfd te weigeren, toen men hem in 1920 de functie van directeur van de C.D.P. aanbood, en dit terwijl hij later toegaf eigenlijk niets van bankzaken af te weten. Uitgerekend zo een figuur bleek dan nog voorbestemd om als afgevaardigde van de "Comptoir" zijn steun te verlenen aan de P.S. Op te merken valt, dat deze uitwisseling op directieniveau vurig gewenst werd, zowel door de B.W.P. als door de O.C.B.⁸⁰ P.S.-directeur Joseph Lemaire was trouwens de enige die het nut van een dergelijke "opgedrongen cumul" openlijk in vraag durfde te stellen.⁸¹

80. De grote bezieler van deze uitwisselingspolitiek was eigenlijk Joseph Chèvremont, de toenmalige voorzitter van de O.C.B. Zelf bekleedde hij naast zijn functie bij de O.C.B. ook mandaten bij de C.D.P. en bij de P.S.

81. "Ils remplissent 5, 6, 7, 8 mandats, parfois plus, ils le font au détriment de l'oeuvre dont ils ont la charge, au détriment de leur santé, mais aussi des oeuvres diverses qu'ils acceptent d'administrer. C'est pourquoi on peut se demander si au lieu de condamner des personnes, on ne ferait pas chose sage, en condamnant cette pratique, qui pèse sur tout le mouvement et qui lui est préjudiciable." A.M.S.A.B.,

Laten we ons nu even de vraag stellen tot op welke hoogte de P.S. tussen 1923 (begin van het mandaat-uitwisselen) en 1933 (uiteindelijk faillissement van de B.B.A.) in staat was om via de figuur van Joseph Lemaire haar invloed te laten gelden binnen de socialistische bankwereld, en binnen de Rode Fabrieken. We zagen reeds hoe Lemaire in 1923 administratie-directeur op 18 april 1931 eveneens deel ging uitmaken van het directiecomité van de B.B.A.⁸² Samen met Lemaire traden ook Van Roosbroeck, de algemene secretaris van de B.W.P.⁸³ en Victor Serwy toe. Deze nieuwe reeks benoemingen op topniveau moet naar onze mening gezien worden tegen het licht van de beginnende moeilijkheden bij de B.B.A. In werkelijkheid was de macht van Lemaire, Serwy en Van Roosbroeck binnen de bank zeer gering. De oude garde van de bank, waarmee we doelen op Anseele, Heckers⁸⁴ en Vleurinck⁸⁵ had echter aangestuurd op een uitbreiding van het directie-comité met een aantal zware partijtenoren, teneinde zichzelf niet met alle verantwoordelijkheid te moeten belasten. Met andere woorden, Lemaire en de anderen werden binnen de bank getolereerd om hun handtekening te plaatsen onder alle zware beslissingen, die Anseele, Heckers en Vleurinckx echter uitwerkten. Deze stelling ligt trouwens volledig in de lijn van wat Lemaire later verklaarde voor de onderzoekscommissie Arthur Wauters:⁸⁶

“J'avais l'impression de ne pas être vivement désiré là-bas par les dirigeants, mais que l'on tenait à ma présence en raison de l'importance

Archiefonds nr. 55, *Arthur Wauters*, B.W.P.-onderzoekscommissie bij de faling van de B.B.A.

82. A.M.S.A.B., archiefonds nr. 55, *getuigenis Lemaire*, stuk nr. 151.

83. Hoewel de B.B.A. geen officiële erkenning genoot van de B.W.P., werd Joseph van Roosbroeck reeds in de jaren twintig lid van de beheerraad van de bank.

84. J. Heckers was aanvankelijk boekhouder bij de Vooruit. In 1913 werd hij lid van de beheerraad van de B.B.A. In 1924 werd hij directeur van de bank. In 1925 tenslotte werd hij afgevaardigd beheerder.

85. A. Vleurinck was werkzaam in een textielbedrijf toen Anseele hem in 1913 kwam opzoeken om hem de leiding van zijn fabrieken toe te vertrouwen. Daarna werd Vleurinck partijlid, en klom snel op in de B.B.A. waar hij de leiding van de textielgroep waarnam.

86. Onderzoekscommissie opgericht naar aanleiding van het faillissement van de B.B.A.

de l'organisme que je représentais.”⁸⁷

In de loop van ons onderzoek stuitte we op diverse aanwijzingen die deze geciteerde stelling van Joseph Lemaire alleen maar versterken. Een volledige uiteenzetting van al deze elementen zou ons binnen het kader van deze tekst veel te ver leiden, maar toch zullen we een bondige weergave geven van één enkel geval waaruit blijkt tot op welke hoogte de P.S. kon meebeslissen binnen de B.B.A.

In 1923 toen de B.B.A. haar meest glorieuzere periode reeds achter de rug had, werd nog gauw een nieuw nevenbedrijf opgericht: Belgestim (Société belge de Gestion d'immeubles). Deze immobiliënmaatschappij hield zich officieel bezig met het aankopen en verkopen van onroerende goederen, ook industriële. Op aandrigen van Anseele en Moisse (de opvolger van Heckers als directeur van de B.B.A.) aanvaardde P.S.-voorman Lemaire uiteindelijk eveneens administrateur te worden van deze maatschappij, afgezien van het mandaat dat hij reeds bekleedde binnen de B.B.A. zelf.

“J'ai accepté d'être administrateur parce que d'autres amis coopérateurs en étaient et en raison de ce que l'on insistait auprès de moi, en faisant valoir que j'avais l'habitude des opérations immobilières. Je n'ai donc pas voulu refuser mon concours.”⁸⁸

Spoedig lekte echter uit dat men bij de oprichting van Belgestim totaal andere bedoelingen had. De maatschappij werd niet opgericht met het doel een nieuw werkterrein te gaan exploiteren in de sector van de immobiliënspeculatie. Belgestim diende vooral te fungeren als een soort “afvalbak” voor alle andere Rode fabrieken en in de eerste plaats voor de B.B.A. zelf. Sterk verlieslatende aandelen, die de B.B.A. in de hoop op betere tijden niet wenste met verlies te verkopen, werden dan maar tijdelijk overgedragen aan Belgestim. Dit alles geschiedde echter op initiatief van twee personen: met name Moisse en Anseele zelf. De andere administrateurs van Belgestim werden verder volledig in het ongewisse gelaten over de miljoenentransacties onder de vorm van

87. A.M.S.A.B., archieffonds nr. 55, A. *Wouters*, stuk nr. 155, getuigenis Lemaire

88. *idem* noot 87, stuk nr. 160.

aandelen, die via hun bedrijf versast werden. Toen Lemaire zich echter over deze situatie bekleeg, kreeg hij te horen dat het ook zijn zaken niet waren. Uit het relaas over Belgestim blijkt nog maar eens hoe het in realiteit gesteld was met de relatie tussen de P.S. en de B.B.A. Lemaire en met hem de hele P.S. waren wel gewenst om de verantwoordelijkheden te delen, doch in werkelijkheid hield de oude garde van de Gentse bank de touwtjes stevig in handen.

Tot nu toe hebben we ons vooral beziggehouden met het ontrafelen van de bindingen tussen de P.S. en de B.B.A. De rechtstreekse relaties die de P.S. eveneens onderhield met de in 1920 opgerichte C.D.P. bleven nog grotendeels onbelicht. In tegenstelling tot de B.B.A. nam de C.D.P. van meet af aan het statuut van een coöperatie aan en daarenboven was de C.D.P. een rechtstreekse emanatie van B.W.P. Onder die omstandigheden wekt het ook weinig verwondering dat de relaties tussen de C.D.P. en de P.S. opperbest verliepen. Toch duurde het tot in 1923 (jaar van de grote uitwisseling van beheersmandaten), vooraleer de P.S. en de C.D.P. toenadering zochten. In dat jaar trad Degeyndt, de directeur van de "Comptoir" toe tot de beheerraad van de P.S., terwijl Lemaire opgenomen werd in die van de C.D.P. Naast deze officiële binding tussen beide maatschappijen, bestond er echter nog een link, die gepersonifieerd werd door de Luikse coöperateur Joseph Chèvremont. Deze laatste werd in 1923 voorzitter van C.D.P., een betrekking die hij cumuleerde met een zetel in de raad van beheer van de P.S.

Het staat vast dat de P.S. door deze dubbele binding met de C.D.P. bij machte was om heel wat invloed te laten gelden binnen de nieuw opgerichte bankinstelling van de B.W.P. Een bewijs voor deze stelling leverden we reeds bij de behandeling van P.S.-France, de weinig fortuinlijke dochteronderneming van de P.S. We zagen hoe deze maatschappij die eigenlijk in de jaren twintig ten dode opgeschreven was zonder enig probleem een lening ten belope van één miljoen Frank kon loskrijgen van de C.D.P. Deze lening werd toegezegd op een ogenblik dat de C.D.P. zelf met een groot kapitaalstekort kampte. Laten we hier volledigheidshalve nog aan toevoegen, dat het tijdens de jaren dertig de P.S. zelf was die als kapitaalverstrekker voor de C.D.P. optrad. Inderdaad, na diverse kapitaalsverhogingen werd het kapitaal

van de C.D.P. in 1930 uiteindelijk op tien miljoen Frank gebracht. Daarvan werd maar liefst één miljoen onderschreven door de P.S. Twee jaar later echter had de P.S. nog maar amper 20% van dat kapitaal volgestort. Door een dergelijk optreden vergrootte de P.S. dus nog het nijpende kapitaalstekort van de C.D.P. in plaats van de nood te lenigen. Het was nu juist dat onvolledig volgestorte kapitaal dat de C.D.P. voor ernstige moeilijkheden zou plaatsens, vanaf de jaren dertig. In het licht van die zeer ernstige moeilijkheden werd het voor de C.D.P.-leiding ook steeds duidelijker dat de maatschappij niet kon terugvallen op de coöperaties.

Alvorens deze paragraaf over de binding P.S.-partij af te ronden, dient ingegaan te worden op het Plan van de Arbeid. Het plan, waarvan Hendrik de Man de ontwerper was, werd tijdens het beruchte Kerstcongres van 1933 door de B.W.P. aangenomen. Het plan voorzag o.a. in een radicale omvorming van een aantal economische sectoren. Met betrekking tot de verzekeringssector bepaalde het plan de Man het volgende:

“De wetgevende macht zal de nodige maatregelen nemen om de beschikking over en de verdeling van het krediet als openbare dienst te organiseren. Deze maatregelen zullen ondermeer behelzen: de hervorming van de verzekeringssector in overeenstemming met de aanwijzingen van het Plan.”⁸⁹

Concreet betekende dit de nationalisatie van de verzekeringssector. Dat het Plan hiermee zowel de P.S. als de B.W.P. in een uiterst ambiguë situatie bracht, is duidelijk. Had de P.S. zich niet opgesteld als geldschietter voor de hele socialistische beweging? Die P.S., de meest hoopgevende tak van de hele socialistische coöperatieve beweging zomaar nationaliseren ging voor veel socialisten dan ook te ver. Om de concrete uitwerking van het plan voor te bereiden, werden er maar liefst tweeëntwintig commissies ingesteld, waarvan er één belast werd met de verzekeringsproblematiek. Deze was samengesteld uit tien leden, die alle belanghebbende partijen vertegenwoordigden. De

89. *L'Exécution du Plan du Travail par le Bureau études sociales*, Antwerpen, 1935, p. 383.

commissieleden waren: De Brouckère⁹⁰ en Bouchery⁹¹ voor de Algemene Raad van de B.W.P., Merlot⁹² en Soudan⁹³ voor de socialistische parlementaire groep, Papart⁹⁴ en Serwy voor de O.C.B., Lemaire en Gaspar⁹⁵ voor de P.S. en tenslotte Vos⁹⁶ en Truffaut⁹⁷ voor het Bureau d'Etudes Sociales. Voorzitter van de commissie was De Brouckère. De ambiguë uitgangspositie zorgde ervoor, dat er binnen de commissie naar een soort grootste gemene deler moest gezocht worden, die voor alle leden aanvaardbaar was. De besprekingen leidden echter snel tot een patstelling en sleepten bij gevolg maanden aan.⁹⁸ Socialisten zoals Vos en Truffaut wilden een letterlijke toepassing van het Plan. Een nationalisatie van de verzekeringssector was volgens hen het enige middel om de enorme geldmas-

90. De Brouckère (1870-1951) was hoogleraar aan de U.L.B. In 1907 werd hij directeur van Le Peuple. Binnen de B.W.P. stond hij bekend als een vijand van H. De Man. In 1934 was hij voorzitter van de Tweede Internationale. In 1945 werd hij Minister van Staat.

91. Bouchery slaagde erin om als autodidact redacteur te worden bij Vooruit. Hij was gemeenteraadslid en schepen van Mechelen. Hij bekleedde ook de functie van secretaris van de Kamer. Biografie Bouchery in I.E.V.

92. Joseph Merlot (1885-1959) was reeds op zeer jonge leeftijd aanhanger van de B.W.P. Hij werd gemeenteraadslid en schepen van Seraing om er vervolgens burgemeester te worden. In de tweede helft van de jaren '30 was hij meermaals minister. Biografie J. Merlot in I.E.V.

93. Soudan (1880-1960) was Dr. in de rechten aan de R.U.G. en Prof. aan de U.L.B. Van 1926 tot 1958 was hij burgemeester van Ronse (B.W.P.). Van 1936 tot 1939 was hij gecoöpteerd senator, vervolgens van 1936 tot 1938 vice-kamervoorzitter. Hij kreeg verschillende ministerportefeuilles. Biografie Soudan in I.E.V.

94. Papart (1889-1965). Als autodidact werkte hij zich op de gemeenteraad van Couillet (B.W.P.). In 1920 werd hij afgevaardigd bestuurder van de O.C.B. en in 1935 voorzitter van de Raad van Beheer van de P.S. Biografie Papart in I.E.V.

95. Gaspar (1882-1971) was reeds op zeer jonge leeftijd socialistisch militant, net zoals zijn leeftijdsgenoot J. Lemaire en Bondas. Hij was administrateur van de P.S. Biografie Gaspar in I.E.V.

96. Vos (1889-1952) was historicus en econoom. Na 1918 werd hij volksvertegenwoordiger voor de Frontpartij. Na de oprichting van het V.N.V. trad hij toe tot de B.W.P. Hij was o.a. redacteur bij Volksgazet. *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1970, II.

97. Truffaut (1901-1942) was journalist en werd in 1932 gemeenteraadslid van Luik. In 1935 werd hij schepen. In 1934 werd hij socialistisch volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Luik. VAN MOLLE, *op.cit.*, p. 322.

98. J. LEMAIRE, *Souvenirs*, p. 61.

sa's die door de verzekeringsmaatschappijen geaccumuleerd waren aan te wenden voor het algemeen belang.⁹⁹ De afgevaardigden van de P.S. namen echter een uiterst dubbelzinnig standpunt in, hopende aldus hun eigen zaak te beschermen en toch de Man en de partijleiding niet voor het hoofd te stoten. De P.S. verklaarde voorstander te zijn van nationalisatie, doch gekant te zijn tegen de instelling van een staatsmonopolie inzake verzekeringen.¹⁰⁰ De resoluties die na maanden besprekingen aangenomen werden, beperkten zich dan ook tot het instellen van meer controle in de verzekeringssector, als voorlopige maatregel. Daartoe diende ondermeer van overheidswege een extra controle-orgaan opgericht te worden, zo oordeelde men.

Tot hier deze beknopte analyse van de reacties op het Plan van de Arbeid. Het belangrijkste aspect dat we hier hebben willen onderstrepen is wel dat er noch binnen de B.W.P., noch tussen de verschillende socialistische verzekeringsmaatschappijen zelf (P.S. en O.M.O.B.) enige consensus bestond over de manier waarop het Plan van de Arbeid concreet diende gerealiseerd te worden. Zoals men weet, viel De Man zelf vanwege zijn houding tijdens de bezetting in ongenade. Evenmin werd zijn plan ooit gerealiseerd. Ironie van de geschiedenis: in 1934 had de P.S. zelf een subsidie van 25.000 Fr. toegekend aan het Plan De Man.¹⁰¹

BESLUIT

In dit artikel hebben we gepoogd, zij het dan op vrij summiere wijze, een beeld op te hangen van de socialistische verzekeringscoöperatie P.S. Bij het begin van deze eeuw werd de verzekeringssector geteisterd door een groot aantal piraat-ondernemingen, die slechts één doel voorop stelden: in een zo kort mogelijk tijdsbestek gouden zaken doen, desnoods ten koste van veel leed onder de arbeidersklasse.

99. Deze strekking binnen de B.W.P. had duidelijk bindingen met de Luikse socialistische verzekeringsmaatschappij O.M.O.B.

100. J. LEMAIRE, "Le problème des assurances en Belgique," in: *Le Mouvement syndical belge*, 20 maart 1937, p. 87.

101. *Winst- en verliesrekening P.S.*, Brussel, Febecoop, fonds P.S.

Met de stichting van de P.S. in 1907 beschikte de arbeider uiteindelijk over een betrouwbare verzekeringsinstelling, gespecialiseerd in kleine risico's. We mogen dan ook zonder meer concluderen, dat de P.S. hiermee een uitermate belangrijke bijdrage leverde tot de Belgische socialistische arbeidersbeweging. Voortaan diende immers niet langer aangeklopt te worden bij de verzekeringsinstellingen van het bourgeois-kapitalisme. Men kan zich echter met recht en rede afvragen of dit wel de hoofdbekommernis was van degenen die de P.S. stichtten. Minstens even doorslaggevend was het feit dat de Belgische socialistische coöperatieve beweging dringend nood had aan een solide financiële instelling, om haar belangrijke liquiditeiten te beheren. Gezien men er na decennia lang aanslepende debatten niet in geslaagd was een eigen bank op te richten, hoopten sommigen de P.S. alsdusdanig te kunnen inschakelen. Naarmate de P.S. groeide, werd het steeds duidelijker dat er tussen de B.W.P. en de P.S. een soort "stilzwijgende consensus" tot stand kwam, volgens dewelke de P.S. zich diende in te zetten als partijfinancier. Net alleen ontving de partij vanaf de twintiger jaren geregeld geldelijke schenkingen vanwege de P.S. De verzekeringsmaatschappij subsidieerde ook de Syndikale Kommissie, de socialistische pers en tal van andere organisaties, die samen een prefiguratie vormden van wat men later de "socialistische zuil" zou noemen. Ook nog op een ander manier leverde de P.S. een bijdrage tot het welzijn van de arbeiders klasse. De maatschappij inverteerde haar winsten gedeeltelijk in de oprichting van kuuroorden, vakantiecentra en sanatoria, speciaal bestemd voor de arbeiders.

Zeer snel groeide de P.S. uit tot een uiterst rendabele coöperatie. Dit verklaart waarom reeds vanaf 1916 pogingen werden ondernomen om de maatschappij te doen samenwerken met de Gentse B.B.A. van Anseele. Deze pogingen kenden echter een zeer gering succes. We konden duidelijk constateren dat er langs B.B.A.-zijde pas echt toenadering werd gezocht tot de P.S. toen de bank reeds geconfronteerd werd met een dreigend faillissement. Zelfs toen werden de P.S.-afgevaardigden slechts bij het beheer van de bank betrokken om de Gentenaars van een aantal zware verantwoordelijkheden te ontslaan. Het hele B.B.A.-avontuur liep voor de P.S. uit op een fikse financiële aderlating. De verzekeringsmaatschappij had jaar na jaar geïnvesteerd

in aandelen van de bank. Door het faillissement werden deze van de ene dag op de andere waardeloos.

Intussen was de P.S. zelf een solide verzekeringsmaatschappij geworden, die best de vergelijking kon doorstaan met de grote kapitalistische maatschappijen. Laten we tot slot nog opmerken dat de P.S. de enige socialistische coöperatie was die alle grote crisismomenten kon trotseren. Stortte de hele coöperatieve beweging uiteindelijk in de jaren zestig definitief in elkaar, onder invloed van het massaconsumentisme, dan bracht deze periode juist een nieuwe expansie voor de P.S. Meer dan ooit tevoren kon de maatschappij zich na zestig ontpoppen tot een echte steunpijler van het Belgisch socialisme.

BIJLAGE I

Cijfersgegevens bij grafiek I: bedrijfsresultaten van de P.S.

jaar	absoloute winst/verl. van de P.S.	officiële index (56 producten) ¹⁰²	gewogen winst-cijfer
1909	8.182	-	-
1910	10.005	-	-
1911	12.747	-	-
1912	10.531	-	-
1913	14.357	-	-
1914	519.856	100	519.856
1915	-1.851.000	-	-
1916	-1.333.484	-	-
1917	-1.311.336	-	-
1918	252.751	-	-
1919	-	342	-
1920	-	493	-
1921	-	406	-
1922	197.771	394	50.196
1923	251.344	468	53.706

102. P. SCHOLLIERS, *Loonindexering en sociale vrede*, Brussel, V.U.B., 1985, p. 323.

<i>1924</i>	263.482	529	49.808
<i>1925</i>	296.429	555	53.411
<i>1926</i>	369.876	734	50.391
<i>1927</i>	531.860	836	63.620
<i>1928</i>	891.714	873	102.144
<i>1929</i>	1.393.217	940	148.215
<i>1930</i>	2.157.496	922	234.002
<i>1931</i>	2.171.680	817	265.812
<i>1932</i>	3.059.060	749	408.419
<i>1933</i>	2.443.674	733	333.380
<i>1934</i>	2.171.915	679	319.869
<i>1935</i>	2.985.999	727	410.729
<i>1936</i>	3.461.074	744	465.194
<i>1937</i>	3.865.151	817	473.091
<i>1938</i>	2.880.818	839	343.363
<i>1939</i>	1.374.856	797	172.505

Bron: Winst- en verliesrekeningen P.S. 1909-1939. Brussel, Febecoop.

BIJLAGE II

Cijfergegevens bij grafiek II: Kostenlast P.S. 1909-1912.

jaar	algemene kosten	premie-incasso	kostenlast
1909	121.883	343.311	35,45
1910	231.381	719.417	32,16
1911	283.079	934.050	30,11
1912	300.762	1.095.385	27,45

Bron: Winst- en verliesrekeningen P.S. en eigen berekeningen.

BIJLAGE III

Cijfergegevens bij grafiek III: De P.S. tussen 1913 en 1924.

jaar	aantal polissen	totaal verz. kapitaal	premie-incas- so
1913	127.339	24.761.334	1.465.691
1914	127.260	24.949.877	2.445.691
1915	122.050	24.128.079	1.347.818
1916	106.614	21.523.377	1.261.958
1917	83.408	16.740.495	913.958
1918	83.971	18.537.408	962.958
1919	96.216	25.143.103	1.229.584
1920	119.451	44.073.813	1.918.877
1921	131.337	57.615.633	2.465.000
1922	140.601	87.281.607	3.090.000
1923	195.175	102.262.671	4.380.000
1924	230.000	156.792.278	6.174.000

Bron: P.S. jaaroverzicht 1913-1924. Brussel, Febecoop.

BIJLAGE IV

Cijfergegevens bij grafiek IV: Bedrijfsresultaten P.S.-France.

jaar	winst/verlies
1925 ¹⁰³	-134.368
1926	-252.156
1927	-308.610
1928	-140.362
1929	-134.544
1930	+11.016
1931	+19.612
1932	-72.034
1933	+1.992
1934	+10.993
1935	+21.582

Bron: Winst- en verliesrekeningen P.S.-France, Brussel, Febecoop, fonds P.S.

103. Het cijfer voor 1925 heeft slechts betrekking op een periode van zes maanden.

LA PRÉVOYANCE SOCIALE comme exemple typique d'une coopérative d'assurances

PAR
JOHAN DOCKX

Résumé

Dans cette contribution historique concise, nous voulons donner une image de la coopérative socialiste belge d'assurances P.S. Cette société fut fondée en 1907, à l'initiative du Parti Ouvrier Belge (P.O.B.) et jusqu'aujourd'hui elle occupe une place non négligeable parmi les compagnies d'assurances nationales.

Qu'est-ce qui emmenait le P.O.B. à s'engager sur le terrain des assurances, chasse gardée naturelle du grand capital? Cette question cruciale peut recevoir une réponse double. Tout d'abord le P.O.B. fit démarrer sa propre compagnie d'assurances, parce qu'au sein de la classe ouvrière il en existait un besoin surtout pour couvrir les petits risques. Trop souvent l'ouvrier était la dupe des assureurs capitalistes traditionnels, qui tentaient par toutes sortes de ruses de le tromper. La seconde raison de fonder la P.S. était plus fondamentale. Déjà à partir de 1880, des coopératives avaient été établies dans les mouvements socialistes, de diverses natures. Lorsque ces entités – à l'origine autonomes – furent réunies à partir de 1900 dans la "Fédération des Sociétés Coopératives" (F.S.C.), le besoin d'une institution financière propre se fit plus pressant. Ceci explique la double fonction impartie dès l'origine à la P.S. Elle était appelée à fonctionner non seulement comme compagnie d'assurances mais aussi comme banquier et financier des organisations dans le giron socialiste. Dès que la P.S., dans les années '20, était devenue une entreprise rentable, elle sponsorisait le Parti, la Commission syndicale, la presse socialiste et beaucoup d'autres organismes socialistes. Cette fonction de financier,

la P.S. l'a continuée à travers les années, de sorte qu'actuellement la P.S. peut valoir comme un des piliers financiers de la "coupole" socialiste.

Malgré l'importance de sa fonction, la P.S. entra à plusieurs reprises en conflit avec des institutions financières de même obédience. Ainsi la Banque Belge du Travail, fondée en 1913 comme la première institution bancaire socialiste véritable, entraîna la P.S. dans une redoutable aventure financière. La Banque fit faillite; la P.S. put tenir. Enfin, le Plan du Travail conçu en 1933 par H. De Man constitua une autre atteinte à la survie de la P.S.

A travers les années, la P.S. prit des dimensions sur une échelle bien plus grande, et perdit une partie de son idéalisme coopératif initial. Mais elle tint tête aux moments de crise aiguë, alors que la plupart des autres coopératives, tant du côté socialiste que catholique, ont eu le dessous en face du "consommérisme" débridé des années '60.

L'article détaille ensuite l'histoire de la P.S.

THE "PREVOYANCE SOCIALE"
as a typical example of an insurance co-operation

BY
JOHAN DOCKX

summary

With this short historical contribution an attempt was made to draw a picture of the Belgian socialist insurance co-operation, P.S. This society was founded in 1907 under the initiative of the former "Belgische Werkliedenpartij" (BWP) (Belgian workers party), and until this day it takes an undeniable position in the world of national insurance. What instigated the BWP to engage itself in the field of insurance, a sector by its nature dominated by high finance? To this crucial question a double answer can be formulated. At first the BWP came up with an insurance company of its own, because among the working classes there existed a need for such a company that was specialised in minor risks. All too often the worker had become the victim of traditional capitalist insurers, who tried to mislead them in all possible ways. A second reason why PS insurance was founded was much more fundamental. Already from 1880 numerous co-operations of a various nature were founded within the socialist ranks. When, from 1900 onwards, these - originally autonomous entities - were united into the "Fédération des sociétés coopérative" (FSC) the need for a proper socialist financial organisation became greater. This explains why PS had a double function right from the start.

Next to its function as an insurance company PS also had to function as a banker-financer for all kinds of organisations within the socialist world. As soon as, in the 20ies, PS had grown into a rentable company, it acted as the financial sponsor for the party, the trade-union commission, the socialist press and numerous other socialist

organisations. PS continued to fulfil this financing function, to such an extent that today we may call PS one of the financial pillars of the socialist "block".

Despite its very important function PS often clashed with related financial organisations. In 1917 the Belgische Bank van de Arbeid (BBP) - the first true socialist bank - dragged PS into a financial adventure. BBP failed, PS remained. The "Plan van de Arbeid" (Plan of Labour) drawn up by H. De Man in 1933 meant a real attack on the chances of survival of PS. Throughout the years PS gave up its small scale, and lost part of its co-operative idealism from the early years. But PS had always been able to cope with the most critical moments.

And this while almost all other co-operations, on socialist as well as on catholic side had to taste defeat against the mass-consumerism of the 60ies.

In the article the history of PS is explained in more detail.